

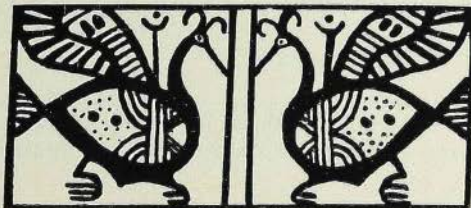

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ — ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΤΑΙΔΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΔΟ-
ΞΑΣ, Α. ΠΑΤΑΙΔΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΛΑΓΙΑΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣ-
ΑΝΘΗΣ, ΜΑΝ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ, ΠΑΝΤ. ΚΑΚΟΛΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ
ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗΣ, DYLAN THOMAS, ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΝΙ-
ΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΜΑΝ. ΓΙΑΛΛΟΤΡΑΚΗΣ, ΑΠ. ΖΟΡΜΠΑΣ, ΚΙΚΑ
ΟΛΤΜΠΙΟΥ.

ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

134

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ	£1,500 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ διὰ βιβλιοθήκες, σχολεῖα, ὀργανισμοὺς	£2,000 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ	£2,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους	£0,150 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. ΣΕΦΕΡΗ: Σὲ Λεύκωμα	σ. 25
Γ. ΣΕΦΕΡΗ: Ἐπιστολὲς	26—30
UNIVERSITY OF CAMBRIDGE: Honorary degrees	31
ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΤΑΙΔΗ: Ὅταν ξεψύχησε (ποίημα)	32
Τ. ΔΟΞΑ: Τὸ λάβαρο (ποίημα)	32
Α. ΠΑΤΑΙΔΗ: Οἱ ἀφανεῖς (διήγημα)	34
Γ. ΠΕΛΑΓΙΑ: Δυὸ ἀποξενώσεις (ποιήματα)	37
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Περὶ τῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1821 διαδραματισθέντων	38
* : Περὶ τῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1821 διαδραματισθέντων	38
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ἐπίγραμμα στοὺς Ροδίωνα καὶ Μίμη Γεωργιάδη	40
Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑ: Ἐνας ἐπιτυχημένος μαθητῆς (διήγημα)	41
Π. ΚΑΚΟΛΗΣ: Δυὸ ποιήματα	43
Κ. ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗ: Μέστωμα (ποίημα)	43
DYLAN THOMAS (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Τέσσερα ποιήματα	44

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἀναμνηστικὴ πλάκα γιὰ τοὺς φιλικούς
στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, Οἱ ἐκθέσεις βιβλίου τοῦ Ἐπιτοῦργείου Παιδείας, Κυπριακὴ Ἀνθολο-
γία Ποιήσεως τοῦ Μιχ. Πισσά, Τὰ «Ἐἴκοσι Διηγήματα» τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, Καλλιτε-
χνικὲς ἐπισκέψεις ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κέντρο, Πέντε περιοδικὲς ἐκδόσεις, Τὸ «Πρακτορεῖο Πνευ-
ματικῆς Συνεργασίας», Ἡ Ναδίνα Δημητρίου, Κρατικὸ Βραβεῖο στὸ Μελή Νικολαΐδη — Κ.
Μόντιη: Ἡ θλιβερὴ πλευρὰ — ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ — Τά σ ο υ Ν ι κ ο λ α ῖ δ η: Τὸ φαινό-
μενο Χίππυ — Μ. Γ ι α λ λ ο υ ρ ά κ η: Ὁ πικρὸς ρεαλισμὸς τοῦ Δημ. Βουτυρά — ΤΟ
ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Μόντιη: Κ' Λότρη «Κλέφτης τῶν Μουσείων», Ρέα Κουμίδου Ἐρελ «Ὀδοι-
πορίες» — Κίκα Ὁλυμπίου: Ναδίνας Δημητρίου «Ἀναζητήσεις», Κ. Βασιλείου «Κλω-
νάρι» — Κ. Χρυσάνθη: Θ. Παπαθανασοπούλου «Συναντήσεις στὸ χῶρο τῆς νεώτερης
ποιήσεως», Ἀγνῆς Μιχαλίδου «Τὸ παλιὸ Βαρθῶσι» — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Ἀ π. Ζ ο ρ μ π ᾶ ς:
Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως τοῦ ΙΑ' τόμου — Κ. Χρυσάνθη: Ἐπίγραμμα γιὰ τὸ
Βραβεῖο Συνολικῆς Προσφορᾶς τοῦ Ἐπιτοῦργείου Παιδείας — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
— ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

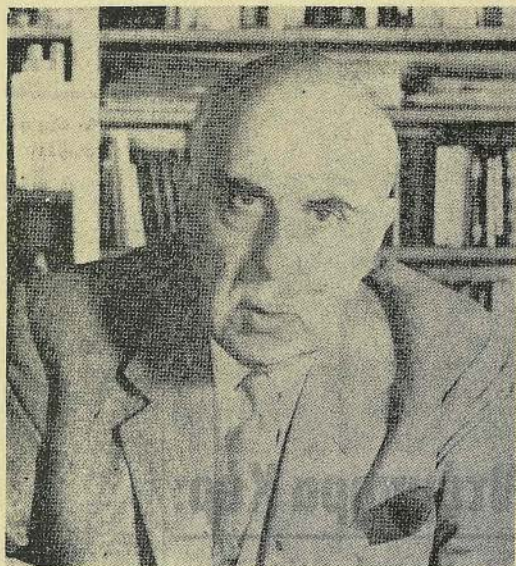
Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ΄

ΝΙΟΒΡΗΣ 1971

ΑΡ. 134

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

(Βραβείον Νόμπελ)

1900—1971

Επι κίονο κέδρα κείρα χίε ζε αετρίδ.
Αύφρεια ελί κυρία κίωρα χε σάνδη
μά αλγρω ποαίνε γιόλι ταστι κελεθε-
νιά κη.

Γιωργος Σεφερης
Αθηναίος 8.12.53.

LEGATION ROYALE DE GRECE

12 Μαρτίου 54

Αγαπητέ δις,

Με μεγάλην χαράν ω και πρώτ-
 αι πρόβλεψες θαύτη κίση. Χίρηω τό
 πέταμα εως. Νί ες /ίση ε "Αυτο, νί
 διακρίσει, και νί ιδίη πίο αλκοφελία
 φέρη εως κίση — "μί το χεσθη-τό φη".

"Έχρησ ^{και} Πά, κωσικιά Γρ." — Έρχομαι
 γρά τό κίση τό αρλοφηνίλιας τή κωσικιά
 φησικιά. Μοδίκια τή φησικιά ελι εως εως-
 φησικιά εως εως κωσικιά; φησικιά εως φησικιά-
 φησικιά εως τή φησικιά — διακρίσει το κωσικιά
 φησικιά εως φησικιά εως φησικιά. Τίση κωσικιά
 φησικιά εως φησικιά. Έχω αψη κωσικιά εως τή
 κίση και τή φησικιά. Άπο τή
 φησικιά εως τή φησικιά νί φησικιά.
 φησικιά εως τή φησικιά νί φησικιά φησικιά
 φησικιά εως τή φησικιά εως φησικιά —

Με κοχί φησικιά
 και χεσικιά φησικιά εως τή φησικιά

Τίση φησικιά

ζήτημα, το χειρουργείο και οι φάρμακο-μικτά σε
 μία ούλα. Ψάχνω γι' αυτό τον ορισμό, αλλά ούτε
 πολλή κοπή, η εσωτερική είναι ποσολογική, και
 ούτε, νομίζω, την ίδια να συσχετίζονται ελάχιστα, αλλά
 η κοπή είναι η επιβεβαίωση: η χειρουργική, η
 η στείρωση, η ανεξέλεγκτος είτε η βουτιά να και
 δε "υπόγειο" έχω μία και να και η εσα-
 γομένη και αλάτιμα μας, καθώς νομίζω, είτε απόκα-
 ται για μία βουτιά "ακρόαση", είτε απόκατα για
 μία βουτιά "απόφαση". Και όταν λέω βουτιά κανείς
 όχα δι' άλλο "αποφάση" από βουτιά "απόφαση". Αυτόνομο
 είναι ουσία, το απόφαση, με και επηρεάζονται οι
 και οι οι βουτιά "ακρόαση" και η. Το ίδιο "ο σπυ-
 κτός" είτε "απόφαση" και η "ακρόαση" με διότι και η
 βιολογία είτε η χειρουργική. Και η βουτιά "απόφαση"
 και είναι οι επιβεβαίωση.

Αλλά στον ορισμό της "ψυχικής υσώσεως" ως
 "έλεος" ο ελεος, το "απόφαση" να και κανείς πολλοί.
 Αλλά για να "απόφαση", καθώς ο ελεος/ορισμός
 οι υσώσεως. Με το χειρουργείο της ψυχικής υσώσεως

University of Cambridge

HONORARY DEGREES

(9 June 1960)

ΕΙΣ ΤΗΝΔΕ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΕΙΑΝ ποιητῶν τοι κουροτρόφον προσδεχόμεθα τήμερον τιμῆς ἕνεκα ποιητὴν τὸν ἐν τοῖς Ἑλλησι πρωτεύοντα, Γεώργιον Σεφέρην. πνεῖ μὲν δὴ τὰ ποιήματα τούτου τῆς θαλάττης τῆς Αἰγαίας, πνεῖ δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ἀπάντων εὐθύς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσίης ἀρχόμενα τοῦ ὠγγυίου ἐκείνου. ὑποφαίνεται γοῦν τῇ μὲν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ δόξαι βεβυθισμένα ἐς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, τῇ δὲ μῦθοι οἴους παῖς ἔτ' ὢν ἀλιέων ἢ αὐτουργῶν ἤκουσεν ἐν Σμύρνη ἢ που ἐν Κλαζομέναις, καίτοι τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὡς παροιχομένους μόνον καὶ ποθεινοῖς πολὺς ἐνδιατρίβει, ἀλλὰ καὶ τῶν παρόντων εἰκόνας ἐν αὐτοῖς ἀνευρίσκει καὶ τῶν οἰκείων ἅμα παθῶν. οὐδ' Ἑλληνικὸς μόνον ὁ τρόπος τῆς ποιήσεως. Γαλατικαῖς τε γὰρ μούσαις ἐπέκεινα τῶν Ἀλλεῶν ἐπιτυχῶν τὴν τῆς πατρίδος ποίησιν ἤδη τότε τριάκιστον ἔτος Στροφῆ ἑκείνῃ μετερρῦθμισε, καὶ τῇ τοῦ Ἐλιώτου συγγενόμενος οὐ μὰ Δί' ἀναισθήτως Τὴν Ἐρμηϊαν αὐτοῦ ἐς τὸ Ἑλληνικὸν κάλλιστα μετέγραψεν.

ἔτι δὲ πολιτευόμενος τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἔγνωκεν οἷόν ἐστιν, ὡς καὶ κατ' εἰρήνην καὶ κατὰ πόλεμον συνεργασάμενος, ὥστε εὖ οἶδε ψυχαῖς Βρετάνων τινὰ ἐντετηκότα Ἑλλάδος ἔρωτα, ἀπὸ παιδείας ἐμφυόμενον καὶ ἔτι δι' ἐμπειρίαν ἰσχύοντα. καὶ ἀποφαίνει μὲν ἐκάστοτε τὰ δεδογμένα τοῖς ἑαυτοῦ οὐδὲν ὑποστειλάμενος, φροντίζει δ' ὅμως ὅπως αἱ διαφοραὶ, ἣν τινες ἐγγένωνται, τὴν κοινὴν φιλίαν ὡς ἐλάχιστα βλάψουσι, προθυμομένων καὶ ἡμῶν εἰς τὸ συνηθὲς αὐτὴν ἀποκαθιστάναί. ἢ δὲ γε ἰδιωτικὴ φιλία πολιτικαῖς διαφοραῖς οὐδὲν πέφυκε πάσχειν.

Σοφοκλῆς, ὡς λέγουσι, ποιητῆς ὅτι ἦν ἀγαθὸς στρατηγὸς ἠρέθη. πεπαιδευμένος δὴ ὁ δῆμος ὅστις καὶ ἐν τῷ νῦν χρόνῳ ποιητὴν ὃν ἔχει σοφώτατον προσβευτὴν ἀποστέλλει· εὐτυχῆς δ' ἡμῶν ἢ πατρίς ἣτις ἀγάλλεται λαχοῦσα αὐτόν.

προσάγω πρὸς ὑμᾶς ἄνδρα ἐπιφανῆ, τὸν πρεσβευτὴν τὸν παρ' ἡμῖν τῆς βασιλείας τῶν Ἑλλήνων,

ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ :

Σελ. 25: Ἀπὸ τὸ Λεύκωμα τῆς Λούλας Κ. Χρυσάνθη.

Σελ. 26-30: Ἀπὸ τὴν «Ἀλληλογραφία μας».

Σελ. 26: Τὸ ποίημα εἶναι «Ὁ ἡμιτελής κανόνας τῶν Κανταριωτῶν Μοναχῶν», «Κυπριακά Γράμματα», τ. ΙΘ', 11.

Σελ. 27: Τὸ κείμενον εἶναι «Ἡ πρώτη παρεπιδημία στὴν Κύπρον τοῦ Γ. Σεφέρη», «Πνευματικὴ Κύπρος», τόμ. Γ', 210.

Σελ. 29: Τὸ ἄρθρον εἶναι «Ὁ ποιητῆς ἓνα κενὸ τοῦ Σεφέρη», τ. Δ', 263.

Κ. Χρυσ.

ΟΤΑΝ ΞΕΨΤΧΗΣΕ...

Ὅταν ξεψύχησε ὁ Μπαύρον,
 ὁ ἥλιος τοῦ Μεσολογγίου ἔσκοτεινίασε.
 Τὸ καταπέτασμα τῆς καρδιάς τοῦ Μπότσαρη
 ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω.
 Βρυκόλακες οἱ ἐλπίδες φτεροκοποῦσαν γύρω ἀπ' τὶς καρδιές
 τῶν Πανελλήνων ἐπιζητώντας τὸ θάνατο.
 Τὴν ὄρα πὺν ἔκοβαν μπουϊκλες ἀπ' τὰ ὠραία μαλλιά,
 αἰώνιο ἐνθύμιο στὶς ἐπερχόμενες γενεές,
 «ὁ ὠραῖος κάλλει παρὰ πάντας βροτούς»
 σὰ νὰ μονολογοῦσε :
 «καὶ ἐπὶ τὸν κυματισμὸν τῶν μαλλιῶν μου
 ἔβαλον κλῆρον...»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

Τ Ο Λ Α Β Α Ρ Ο

Σὰ νᾶταν χτῆς
 σὰ νᾶταν σήμερα
 —κι' ἄς πέρασε μὲ χίλια τριαντάφυλλα καὶ μὲ ποτάμια αἷμα
 διπρόσωπος τριπρόσωπος ἐνάμισης αἰώνας—
 μέσ' ἀπ' τὴν λεύτερη αὐγή
 κι' ἀπ' τὴν ψυχὴ τῆς Ἀγιαλαύρας,
 σ' ἕνα κοντάρι ἀπ' τοῦ ραγιαῖ τὸ σταυρικὸ τὸ ξύλο
 ἀναπετάει σὰν ἀνθὸς σὰ σύγνεφο σὰν τρόμος
 φωτιά καὶ φῶς τὸ Λάβαρο.

Κατέβη, νάτος, ὁ Θεὸς
 καὶ λέει στὸ Ράσο: «Ὅρμα!»
 καὶ λέει στὸ Ἔθνος: «Ὅρμα!»
 Κινᾷ ἡ Βοστίτσα, μονομιᾶς κινάει κι' ἡ Καλαμάτα
 κινάει ἡ Πάτρα — σύψυχα τὰ Σάλωνα κινᾶνε
 κινάει ἡ Λειβαδιά, κινοῦν καὶ τὰ Τζουμέργα,
 κάθε σπαθὶ καὶ Χριστιανὸς — καθένα βόλι Τοῦρκος.
 «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!» ὁ ἀγέρας τραγουδάει,
 ἀκούει ὁ ἥλιος καὶ γελᾷ ροδόφυλλα σκορπώντας.
 Καὶ φτερουγάει τὸ Λάβαρο σάμπως πουλὶ παράξενο
 —γεράκι περιστέρι
 ἀητὸς ἀηδὸνι γκιώνης—
 κι' ἀπ' τοῦ Δεσπότη τὰ ἱερὰ τὰ χέρια ξεγλυστρώντας

πετάει στο Φλέσσα, στον Πετρόμπεη
 στον Πανουργιά στο Διάκο στο Γέρο του Μοριᾶ
 στο Γύκα τῆς Καλόγριας στοῦ Λόντου τὴν παλάμη
 —πότε τρανὸ περήφανο καὶ πότε λυπημένο
 πότε τὸ θάνατο μοιράζοντας καὶ πότε τὴν ἐλπίδα,
 οὐράνιο τόξο σήμερα, βροχὴ τὴν ἄλλη μέρα,
 σκέπη Θεοῦ τὴν Κυριακὴ
 καὶ τὴ Δευτέρα αἶμα,
 ποὺ νὰ τὸ βλέπει ὁ κόσμος ἐκπληκτος
 καὶ ν' ἀπορεῖ πῶς ἔγινε καὶ πρώτη τῆς φορᾶ
 ἢ Ἱστορία ἄντεξε μπροστὰ σὲ τέτοιον ἄθλο!

Τὸ Λάβαρο δὲν πέθανε οὔτε σὲ τόσες δάφνες...
 Κι' ἄς ἔμαθαν οἱ ἄνεμοι συχνὰ νὰ τοῦ χυμᾶνε,
 κάθε φορὰ πὺ νέο ἀπὸ πρὶν πὺ δυνατό καὶ πὺ ὠραῖο
 ξεδιπλωμένο στήνεται, φτερὰ ξαναποχτάει
 κι' ἀπ' τῆς Ἑλλάδας τὴν καρδιά
 στοῦ σπαραγμοῦ τὴν ὥρα
 ἀγέρωχο καὶ τολμηρὸ γωνιὰ - γωνιὰ γυρίζει
 κύματα δέντρα καὶ ψυχὲς κινᾶει κι' ἀνασταίνει,
 λὲς καὶ ὁ Θεὸς ξανάρχεται
 γιὰ νὰ φωνάξει «Ὅρμα!»
 Κι' ὁ Σολωμὸς ἀπ' τὴ σπηλιὰ τῆς μνήμης ξαναβγαίνοντας
 μπροστὰ στοὺς νέους Ἕλληνες, λυράρης ὅπως πάντα,
 τὸν ὕμνο πάλι πλέκει μ' ἀνθούς μιᾶς νέας νίκης
 «Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
 Χαῖρε, ὦ Χαῖρε Ἐλευθεριά!»

ΤΑΚΗΣ ΔΟΕΑΣ

ΟΙ ΑΦΑΝΕΙΣ ...

(δ ί η ν η μ α)

Κοιμούνταν. Κοιμούνταν ο λαός ένα ύπνο άνηπουχο. Δε βλέπαν όνειράτα, δέν ήταν ο καιρός για όνειράτα... Πέρ' άπ' τ'ό πέλασ, καταβορρά, στήν άλλη τήν 'Ελλάδα, τή μεγάλη, σήκωσαν, λέει, κεφάλι, πήρανε, λέει, τ'ό φλάμπουρο πάλι, νά κάνουν επανάσταση. Γένουνταν σκοτωμοί μεγάλοι, ψιθυρίζουνταν κάθε τόσο, μά ποιός νικοῦσε δε ξεδιάλυναν. Οί ειδήσεις φτάναν κρυφά πού και πού, άπ' τούς ζένους ναυτικούς, κάθε πού 'πιαναν Λεμεσό για φμαγκούστα, μπαγιάτικες, δίκως λεπτομέρειες. Γένουνταν σκοτωμοί λέει, ποιός ζέρει. Νικοῦσανε; Νικούνταν;

Δέν ήταν καιρός πολὺς π' άρπαξαν τόν 'Αρχιεπίσκοπο και τούς άλλους και τούς άφανίσανε. "Ετρεμε ο λαός, δέν ήτανε παιζεγέλασε. Νά πεις κουβέντα παραπάνω, κάγκες. Μιλās; Κάτι τις θά ζέρεις, σοῦ λένε, άπ' τούς άλλους θά 'σαι, άπ' άφτους πού μάχουνταν νά κάνουν επανάσταση, νά σπκώσεις θέλεις, δικό σου μπαίράκι, δέν είν' παιζεγέλασε. Χωρατό δε σπκώνει. Σ' άρπάζουσε σ' άφε-σθίσε κι' άντε νά ζαναδεεις τόν ήλιο.

Κάθε πού 'φτανε φρέσκια πληροφορία, διαδιδουνταν έμπιστευτικά, άργά, από στόμα σε στόμα, κρυφά, μπās κι' άκούσει τρίτος. "Εχει και σπιούνους, οί τοίχοι έχουνε άφτιά, ζέρεις τί γίνεται; Προχτές, έπιασε Λεμεσό ένα φράγκικο καράδι πού 'φερνε πραμμάτειες, μάθανε τά καινούργια μαντάτα: Τ'ό περασμένο τ'ό Πάσχα, άρπάξανε, λέει, τόν Πατριάρχη στήν Πόλη, και τόν γδάρανε, άκυβέρνητη έμεινε ή έκκλησία ..

-Χριστός και Παναγιά.

-"Ετσι λένε...

Και πάρα κάτω:

-"Άφε για καλά ο πόλεμος...

-Τς, τς, τς, τς, τς...

-Κάτου στο Μωριά, γένουνταν σκοτωμοί...

-Τς, τς, τς, τς, τς, τς...

-"Ενας έδικός μαςέ νά δεις πώς τ'ό λένε...

Κολοκοτρώνη τ'ό λέε. Καπετάνιος 'Απ' τούς έδικούς μας, Λεβέντης. Νά δεις.....

-Βαστάνε.

-Μακάρι.

* * *

Οί τρεις καστρόπορτες τής Χώρας άμπαρώνουνταν με τ'ό θούπημα τ'ό ήλιου. Παίρνανε τά μέτρα τους οί Τούρκοι, ζέρεις τί γίνεται; Ραγιάδες είν' άφτοί, χαμένα κορμιά, άτιμη ράτσα, ζέρεις τί διάολο άπίθανες θυγατέρες γεννά τ'ό μυαλό τους κάθε τόσο. Τώρα πού σπκώσανε κεφάλι οί έδικοί τους, πέρα στήν 'Ελλάδα, μπορεί πάλι νά πάρουνε άέρα τά κεφάλια τους, νά 'χουμε τίποτες φασαρίες. Μυστήρια ζωντανά, έτοῦτο οί Ραγιάδες, νά 'χουμε τ'ό νοῦ μας. Δίπλασε ή σκοπιά σ'τά τείχη. Οί καστρόπορτες άμπαρώνουνταν, διπλοκλειδώνουνταν. Σ'τά σοκάκια σεργιάζιναν

άρματωμένες περιπολίες. Πās νύχτα; Είσαι μυστήριος. Ποιός είσαι; Τί κάνεις; Μπās και λογαριάζεις νά θάλεις φωτιά σ'το Σεράι; 'Ομπρός, άλλ'οισα σ'το μπουντρούμι, δίκως κουβέντες.

Χάνεσαι. Σκολάνεις. 'Αστείο πράμμα. Εύκολο νά ζεμπλέξεις; Σπουδαίο τ'ό 'χουε νά σε περάσουνε σ'το σκοινί; Λύσσαζαν οί Τούρκοι τής Χώρας. Μιά τά μαντάτα πού 'ρχουνταν από πέρα, άπ' τ'ό Μωριά, πού σκοτώνουνταν, και δέν έλεε ο Μεγάλος Σουλτάνος νά κόψει κεφάλια. Μά δε πέρα οί φασαρίες, κείνος ο 'Αρχιεπίσκοπος, ο Κυπριανός, φωτιές τούς άφε, καλά κάναν πού τ'ό κρεμάσανε... Μάθανε κιάλας πώς ήρθανε λέει, Λ:άπες από πέρα, άπ' τή Στερεά, ξεμπαρκάρανε λέει, κρυφά, μαζώνουνε τους χωριάτες δ'ω πέρα, νά σφουρίζουνε σπκωμό, πρέπει νά προσέχει κανένας. Εύπνησαν οί Τούρκοι, άφήσανε σ'τή μπάντα τ'ό ναργίλε, τις χανούμισσες και τ'ό ραχάτι, άδράξανε τις κουμπούρες, διπλοζώσπκαν τά φουσκλίκια.

Βράζανε πάλι τά γάιματα, ψυχανεμίζουνταν σκοτωμό... Τεντωμένα τά νεῦρα, βαρειά ή άτιμόσφαιρα, δυσκολευόσουν νά βρεις μία σταλιά οξυγόνο νά ρουφήξεις, νά ξεδιψάσεις.

Κλείνουνταν σ'τά σπτία τους ο λαός άπ' τ'ό λιθοῦπημα. Όθος. Οί σκύλοι, άφορμη ψάχνανε, ν' άρχίσουνε πάλι τή σφαγή. Τρέμαν οί Ραγιάδες. Κλείνανε πόρτες, παράθυρα, ρουφούσανε τήν άνάσα τους. Δύσκολες μέρες. Δύσκολες νύχτες. Πέρα, σ'τή Τούρκικη μεριά τής Χώρας, τους άκουαν πού γυρόφερναν, σαν πληγωμένα θερια μουνγκρίζοντας, βαρούσανε κουμπουριές σ'τον άγέρα, άλάκερη τή νύχτα. Κάθε νύχτα. 'Ανατρίχιαζε ο λαός:

-Θεός φυλάξει ..

Πολλοί φύγανε κιάλα, με τά παιδία και τά ζωντανά τους, νά πιάσουνε βουνο νά γλυτώσουν. Οί θαρρετοί άπ' τούς Ραγιάδες, τρυπώνανε τή νύχτα σ'τά κροδώματα, ζέχωναν τ'ε σκουριασμένα κarioφύλια, τά πέρναγαν λάδι και γράσο. Μερικοί, εΐχανε χωμένους σισανέδες. Ξέρεις τί γίνεται; Δυνατά όπλα, σε ώρα άνάγκης, ο στόχος οίγουρος...

-Θεός φυλάξει...

* * *

Κείνη ή νύχτα, μουντή. Γιομάτος ο καιρός. Τά σύγνεφα βαρειά. Δυο μήνες τώρα, ήτανε ζέχειλα, παραφουσκωμένα, μά δέν έλεε νά βρέξει. Κοντά μεσάνυχτα. 'Απ' δ'ω σ'τά σοκάκια, οί Τούρκοι πηγαινόρχουνταν, άκουσε τόν άντίλαλο τής πατημασιās τους σ'τις πλάκες 'Αντίλαλος θαρός... Σπκώθηκε κι' ένα αγιάζι πού πάνγανε τ'ό κόκκαλο. 'Ρς και τ' άδέσποτα σκυλιά λούφαζαν. Λές νά καταλάβαιναν κι' άφτά πώς δέν είναι τ'οῦτες μέρες για γαῦνημα και νταϊλίκι.

Φεγγάρι πουθενά. Άστέρι πουθενά. Μονάχα τὰ τείχη, πού 'οφιγγαν στήν άγκαλιά τους τή Χώρα, διαγράφουνταν σκοτεινά, νά όρθώνονται Ίσαμε πάνω, μέσα στή νύχτα. Ένα κοκόρι, κάπου κει κοντά, μετακουνήθηκε μέσα στόν ύπνο του, άφηκε μιá φωνούλα, νά σημαίνει τὰ μεσάνυχτα, σπρήχτηκε στ' άλλο του τὸ ποδάρι, συνέχισε τὸν ύπνο.

Τοῦ Δημητροῦ τοῦ καλλικὰ τὸ χαμῶι, ἴδιο σάν καί τ' άλλα. Κατασκοτεινο. Ὁ Δημητρὸς εἶχε άναμμένη τὴ λάμπα, μὰ 'κλεισε τέσ χαρμάδες μετὰ τὰ κουρέλια, μὴ φαίνεται άπ' όζω τὸ φῶς, δὲ κάνει Νά 'χεις τὴ λάμπα ν' άνάβει, μεσάνυχτα ὦρα, εἶσαι ὑποποτος. Τέτοια ὦρα οἱ φρόνιμοι νοικοκυραῖοι κοιμοῦνται, δὲ ζαγρυπνοῦνε... Νά φανεῖ φῶς, σοῦ γκρεμίζουνε τὴ σαπιόπορτα, μπαίνουνε νά δοῦνε τί κάνεις...

Ὁ Δημητρὸς γύρισε άργά σήμερα, μόλις πού πρόλαβε τὴ καστρόπορτα πού 'δλεπε κατὰ φαναγκούστα κι' έμπηκε. Στρέφουνταν άπ' τὰ χωριά πού 'χε πάει νά πεταλώσει τὰ ζωντανά τοῦ κόσμου κι' εἶχε άργήσει. "Άν δὲ προλάβαινε τὴ καστρόπορτα άνοιχτή, θά 'μενε άπ' όζω Ίσαμε τ' άλλο πρωῖνὸ πού θά-νοιγε πάλι.

"Έφερε ὁ Δημητρὸς άπ' τὰ χωριά μιάν ντουζίνα φυλλάδες, χωμένες στόν κόρφο του, τί μοίρασε λέει, ένας "Έλληνας πού 'ρθε άπ' τὴ φραγκιά καί ξεμπάρκαρε νύχτα. Τίς κράτασε στὰ χέρια τίς φυλλάδες, άγωνίζουσαν ὁ Δημητρὸς. Γράμματα, μόλις πού κάτεχε τὴν άλφαβῆτε, πάσκιζε νά καταλάβει, τὸ 'να γράμμα δίπλα στ' άλλο, τί σοῖ νόημα έβγαίνε... "Ήταν σάν τὸ Βαγγέλιο οἱ φυλλάδες, γράφανε ὠραία πράματα, κατάλαβε ὁ Δημητρὸς. "Ανακάτευαν τὴ καρδιά σου.. Πιότερο μάντευε παρά διάβαζε ὁ Δημητρὸς ὁ καλλικᾶς. Γράφανε γιὰ λευτεριά, κατάλαβε, γιὰ θυσιές, γι' άγῶνες, γράφανε γιὰ παλιά μεγαλεία... "Αποροφῆθηκε ὁ Δημητρὸς άπ' τὴν άνάγνωση.

"Ἡ γυναίκα του, κοιμοῦνταν ἴσχυα στήν άλλη τὴν κάμαρα, Τρεῖς μῆνες παντρεμένοι, έπρεπε νά 'ναι δίπλα της στὸ στρωσίδι, νά τὴ καδεύει... "Όμως νά, τὸν άπασχόλησαν οἱ φυλλάδες πού 'πεσαν κρυφά στὰ χέρια του, οἱ φυλλάδες πού λέγαν γιὰ τὴ Μεγάλη τὴν Έλλάδα, γιὰ τὴ Μεγάλη Ίδέα, γιὰ τὸ Μεγάλο Πάθος, τὸ Μεγάλο Μυστήριο ..

"Ἡ λάμπα τρεμπαιζε, τὰ γράμματα χοροπηδοῦσαν κάτ' άπ' τὰ μάτια του. "Ήτανε κουρασμένος, σήμερα θά 'χε πεταλώσει πιότερο άπό έξήντα ζωντανά, τὰ χέρια του, τὰ πόδια, τὸν σοξέλιζαν. Σπκώθηκε, τύλιξε ρολὸ τίς φυλλάδες, τίς παράκωσε μέσα στήν καμινάδα, σὲ μιὰ πέτρα πού μπαϊνόβγαίνε, θὰ τίς διάβαζε αὔριο πάλι, κάθε μέρα θὰ τίς διάβαζε. "Εριξε μιὰ ματιὰ στὴ γυναίκα του π' άναστένανε μέσα στόν ύπνο της, έννοιωσε νά γιομίζει τρυφερότητα. Τοῦτο τὸ θηλυκὸ τοῦ γιόμιζε τὴ καρδιά του άλάκερη. Πολλές φορές :ὸ 'χε σκεφτεῖ ὁ Δημητρὸς: "Άν άφτὸ 'ναι ἡ

άγάπη πού λένε οἱ γραμματιζοῦμενοι, τότες ἦταν έρωτευμένος ὅσο δὲν παίρνει άλλο

"Εσθψε τὴ λάμπα καί μάχουσαν νά ζεντυθεῖ νά ζαπλώσει στόν ύπνο, σὰ πῆρε τ' αὐτί του τὸ χτύπημα. Στάθηκε. Ξαφιάστηκε. Πάγωσε. Ποιὸς νά 'τανε; Μεσάνυχτα περασμένα, τί θέλουνε; Εἶν' άπό κείνους πού 'χουνε στὸ ζωνάρι χωμένες τίς κουμποῦρες καί κά-νουνε περιπολίες; Πῆρανε εἶδηση τὸ φῶς τῆς λάμπας καί κατέβηκαν;

Ξανατύπησε ἡ πόρτα του. Τρεῖς φορές, σιγανά, φοβισμένα. Στέναζε. "Όχι άν ἦτανε άπό τοὺς ὀπλισμένους, δὲ θά βαροῦσαν έτσι. Θά 'παίρναν φόρα νά πέσουνε στὴ πόρτα: Μπάμ καί κάτω... Μὰ τότες ποιὸς νά 'ναι. Μπὰς κι' εἶναι καινούργιο κόλλο, νά δοῦνε μῆπως καί ζαγρυπνᾶ; Ξανάκουσε τὰ χτυπήματα, πνιχτά, άνυπόμονα. Διπλάρωσε τὴν πόρτα, έσπασε αὐτί.

—Ποιὸς εἶναι;

—"Άνοιξε, Δημητρὸς...

"Άνάσανε. Ὁ κουμπάρος του ὁ Κωνσταντῆς, ὁ πραγματευτής. Τί σὸ καλὸ νά 'θελε τέτοιαν ὦρα. "Άνοιξε τὴν πόρτα, χύθηκε στὸ χαμῶι ὁ Κωνσταντῆς, άναμαλαιομένος, ξεθεωμένος.

—Τί 'ναι, Κωνσταντῆ, τρέχει τίποτες;

Ρίχτηκε στήν άγκαλιά του ὁ άλλος.

—Κουμπάρε, βοήθα.

—Τί τρέχει;

—Νά φύγω. Πρέπει νά φύγω. Νά βγῶ άπ' τὴ Χώρα. Νά βγῶ τώρα, τούτη τὴ στιγμή, καιρὸ δὲν έξω...

Τὰ 'λεε βιαστικά, παθιασμένα, τὸ κούτελό του ἰδρωμένο, τὰ 'χασε ὁ Δημητρὸς, άργησε νά καταλάβει τί 'θελε ὁ κουμπάρος. Προσά-θησε νά τὸ συνεφέρει.

—Οἱ καστρόπορτες εἶν' άμπαρωμένες...

Νά κλάψει:

—Δὲ θέλω νά 'βγω άπ' τὴ καστρόπορτα, κουμπάρε, γι' αὐτὸ ἦρθα κοντά σου... Ξέρεις τοῦ λόγου σου τὰ περάσματα. Σὰ λάχαινε ν' άργήσεις στὰ χωριά κι' έκλεινε ἡ καστρόπορτα, έμπαινες άπ' άλλοῦ, ξέρεις εἰσὸ περάσματα, πρέπει νά 'βγω άπ' τὴ Χώρα...

Δὲ γένεταί, Κωνσταντῆ, βάλαν διπλοσκοπιές οἱ σκύλοι, δὲ γένεταί. "Εμπαίνα πρώτα, έβγαίνα, μὰ 'ταν άλλοιως... Τώρα έχει άρματωμένους πού ζαγρυπνοῦνε. Στὰ τείχη, τίς καστρόπορτες, τὰ σοκάκια...

Τὸν άρπαξε άπ' τὴ μέση, ρίχτηκε στὸ λαίμο του άπελπισμένα, τὸ μούτρο του παραμορφώνουσαν.

—Νά φύγω, γιὰ τὸ θεό... Νά φύγω...

—Μπὰς καί σὲ κυνηγοῦνε;

—"Όχι. "Όχι έμένα.

—Τότες;

Τὸ 'ξερε ὁ Δημητρὸς ὁ καλλικᾶς, τὸ 'ξερε πῶς τοῦτος δῶ, ὁ κουμπάρος ὁ Κωνσταντῆς, ἦτανε άπό κείνους πού διαμοίραζαν τίς κίτρινες φυλλάδες πού 'φερναν νύχτα οἱ Λιά-πες άπό πέρα... Μὰ γιατί 'θελε τόσο νά βγεῖ άπ' τὴ Χώρα τὴ νύχτα; Τοῦ 'πε στὰ γρήγορα

την κουβέντα ο Κωνσταντῆς: "Ἦρθε προχτές, λέει, ἕνας καινούργιος ἀπὸ πέρα, ἀπ' τῆ Στερεά, πού γένουνταν σκοτωμοί, στρατολογία τοὺς χριστιανούς, ὅποιον εὕρει, ὅποιος θέλει, νὰ πᾶνε πέρα, στὴ Μεγάλῃ τὴν Πατρίδα πού μάχουνται, ἐθελοντῆς νὰ πολεμήσουνε... Πέσανε, λέει, καμιά τριανταριά νομάτι στὰ πόδια τοῦ "Ἐλληνα νὰ τοὺς πάρει μαζί του πέρ' ἀπ' τὴ θάλασσα, νὰ πιάσουνε "Ἁγία Στεριά, ν' ἀνασάνουνε... Τὰ χαράματα ἔχουνε σύναξη, λέει, νὰ κουβεντιάσουνε τὸ πρᾶμα... Τὸ 'μαθε ὁ Τοῦρκος γιὰ τὴ σύναξη ἐτούτη, θὰ πέσει ἀπάνω τους, νὰ τοὺς πετοκόψει, κιντυνεύουν οἱ ἐδικοί μας, πρέπει τὸ λοιπὸν νὰ σκορπίσουνε, ν' ἀφανιστοῦνε, μὴ πέσουνε στοῦ λύκου τὸ στόμα..."

Δὲ ρώτησε ὁ Δημητρός πού τὰ 'ξερε τοῦτα ὁ Κωνσταντῆς ὁ πρᾶγματευτῆς. "Ἐχει ὁ Τοῦρκος τοὺς οπιούνους του; "Ἐχει κι' ὁ Ἕλληνας τοὺς ἐδικοὺς του. Ρώτησε μονάχα:

—Ποῦ θὰ γένει ἡ σύναξη τῶν ἐδικῶν μας;

—Στοῦ Χατζηγιωρκάτζη τὸ τσιφλίκι θὰ γένει, δυόμισι ὥρες δρόμο, τὸ ζεῖρες... Νὰ χαρεῖς, Δημητρώ, πάρε ἀπόφαση...

Τῆς γυναίκας ἡ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ δίπλα, πού ζύπνησε καὶ ρωτοῦσε ξαφνιασμένη τί τρέχει. Τῆς γέλασε ὁ Δημητρός.

—Μὴ σκιάζεσαι, γυναίκα, ὁ κουμπάρος ὁ Κωσταντῆς εἶναι... Παραξευτέηκε ἐκεῖνη. Τέτοια ὥρα ὁ κουμπάρος; Μπᾶς κι' εἶχανε τίποτες ἄρρωστο στὸ σπίτι; Πῆρε τὴν ἀπόφαση ὁ Δημητρός, τῆς εἶπε μέσες - ἄκρες τί γίνονταν, ἔπρεπε νὰ πάει.

—Νὰ μείνω μόνη;

—Δὲν θ' ἀργήσω, γυναίκα. Τὸν κουμπάρο θὰ βγάλω ἀπ' τὴ Χώρα καὶ θὰ γυρίσω. Δίπλα κοιμάται ὁ γέρος μου, ζύπνησέ τον, ἂν φοβηθεῖς.

"Ἐθγκαν.

* * *

Κρύα ἡ νύκτα, κατασκότεινη. Βγάλαν τὰ ποδήματα νὰ μὴ κάνουνε θόρυβο, τὰ κρέμασαν στὸ λαιμό. Προχώρησαν οὐρριζα στὰ σπίτια, τὰ σύγνεφα χῶνανε τὸ φεγγάρι, τὰ σοκάκια κατάμαυρα ὀσ πῖσσα. Εἶδανε ἀπὸ πέρα τὴ καστρόπορτα πού 'θλεπε κατὰ τὴν ἄμαγκούστα, ψυχανεμιστῆκαν τοὺς φρουρούς. Τράθηξαν κατὰ πάνω, φτάσανε στοῦ Μπαϊρακτάρη τὸ τεῖχος κοντὰ, στάθηκαν. "Ἐνας σωρὸς σκουπίδια βρίσκονταν πεταμένα οὐρριζα στὸ τεῖχος, ὀρωμοῦσανε Δεξιά τους τὸ τζαμί ὄρθωνε στὸν οὐρανὸ τὸ μυτερὸ του μινარέ, φάνταζε σὰ ψηλομύτα δασκάλα. Μυρίστηκε τὸν ἀγέρα ὁ Δημητρός, πέταξε δῶ - κει τὰ μάτια του, πῆρε ἀπόφαση:

—"Ἐλα,

Τὸ τεῖχος ἦτανε χαμηλὸ σὲ κείνο τὸ μέρος, οἱ πέτρες, φαγωμένες ἀπ' τὸ χρὸν καὶ τὴ μάνητα τῆς φύσης, προεξέχανε δῶ καὶ κει, σουβλερές. Ὁ Δημητρός καὶ μερικοὶ ἄλλοι πού 'ταν ἡ δουλειά τους νὰ γυροφέρνουνε τὰ χωριά, πολλὰς φορὲς λάχαινε νὰ μὴ προλάβουε ἀνοιχτὴ τὴ καστρόπορτα. "Ἦτανε

τότες ἦσανα τὰ χρόνια, Ρωμιοὶ καὶ Τοῦρκοι σκοτώνονταν ἀνεπίσημα, δίχως θόρυβο. Σκάφανε τότες, ὁ Δημητρός μὲ τοὺς ἄλλους τὸ τεῖχος, ἀφαίρεσαν ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κει κάμπωσες κοτρώνες, ἀνοιζαν τρύπες καὶ μπόρρες εὐκόλα νὰ σκαρφαλώσειε.

Καβαλίκεψε ὁ Δημητρός τὴ ράχη τοῦ τεῖχους, ἄπλωσε τὸ χέρι νὰ τραθήξει τὸν Κωνσταντῆ ἀπάνου... Κεῖνη τὴν ὥρα ἔπεσε ἡ πρώτη κουμπουριά.

—Μᾶς μυρίστηκε, Θεέ μου...

Δεύτερη κουμπουριά. Τρίτη. "Ἐνοιωσε ὁ Δημητρός τὸν Κωνσταντῆ νὰ βαραίνει μέσα στ' ἀχέρια του, ἔσκυψε:

—Κουμπάρε...

Τέταρτη κουμπουριά. Πέμπτη. Πολλές. Δὲ σάλευε ὁ Κωνσταντῆς. Δὲν ἀνάσαινε. "Ἐμεινε σὰ χαμένος ὁ Δημητρός, ὁ καλλικός, νὰ κρατᾶ στὴν ἀγκαλιά του τὸν κουμπάρο, καβαλικεμένος στὴ ράχη τοῦ τεῖχους, μάχονταν νὰ καταλάβει κείνο πού γένηκε. Τὸ φεγγάρι πρόβαλε κείνη τὴ στιγμή παραξευτεμένο τὸ μούτρο του, νὰ δεῖ τί τρέχει κάτω στὴ γῆς καὶ πέφτουνε κουμπουριές. Μιά του ἀκτίνα ἀπάντησε τὸ Δημητρὸ στὴ κορφή τοῦ τεῖχους. ἄσιμωσ' ἕνα ζευγάρι δάκρυα πού 'τρέχαν ἀπ' τὰ μάτια τοῦ...

Σκυλιὰ ἄρχισαν νὰ γαυγίζουν. Τοῦρκοι τρέχανε "Ἐκαμε ν' ἀνασκηθεῖ ὁ Δημητρός, ἄλλη κουμπουριά κομμάτισε τὰ σκοτάδια, ὕστερα ἄλλη, τινάχτηκε πίσω, ἄρπαξε τὰ στήθεια του, ἔγειρε, ἔκαμε ν' ἄρπαχτεῖ ἀπὸ κάπου, κατακλύπησε ἀπ' τὸ τεῖχος κι' ἔπεσε ὀζω...

* * *

Συνέφερε. Δὲν ἀκούγονταν πιὰ κουμπουριές. Κατὰ τὴν ἀνατολή, πάνω πού ἔπαιρνε νὰ ροδίσει. Σκέφτηκε ὁ Δημητρός τὴ γυναίκα του μιά στιγμή. Σκέφτηκε ὕστερα τὸ Κωνσταντῆ πού 'μενε δίχως πνοή, νὰ ξεπαγιάζει στὴν κορφή τοῦ τεῖχους... "Ἐπρεπε κάτι νὰ κάμει...

Πάρα κάτω, βρίσκονταν κάμποσοι χωριάτες πού καρτέραγαν ἀπ' ὄζω ν' ἀνοιζοῖ ἡ καστρόπορτα, νὰ περάσουνε. Πρᾶγματευτάδες, σιδεράδες, ψιλικατζῆδες, κεντικελῆντες Εἶχανε ἀπ' ὥρα ζύπνησει ἀπ' τίς κουμπουριές καὶ κουβεντιαζαν χαμηλόφωνα. Δίπλα, τὰ ζωντανὰ τους, ἄλλα φορτωμένα, ἄλλα ὄχι, μασοῦσανε τ' ἀγκάθια καὶ τὰ μάτια τους φωσορίζανε. "Ἐν' ἄσπρο ἄλογο πού πάγαινε γιὰ πούλημα στέκονταν κει κοντὰ, δεμένο σ' ἕνα εὐκάλυπτο. Τὸ 'ξερε ὁ Δημητρός, τὸ ἄσπρο τ' ἄλογο, ἦτανε τοῦ Κεμάλ 'Ἁγὰ πού γυρόφερνε τὸ νησί κι' ἔφερνε ζωντανὰ στὴ Χώρα γιὰ πούλημα...

Παράξενο τοῦ φάνηκε τοῦ Δημητροῦ πού δὲν τὸν εἶδανε πού 'πεφτε. Παράξενο πού δὲν τὸν ψάξανε. Οἱ Τοῦρκοι θὰ τὸν πήρανε γιὰ τελειωμένο, σὰ σίγουρα.

Μέσα στοὺς θάμνους πού 'πεσε, στὴ ρίζα τοῦ τεῖχους, δὲ θὰ τὸν βλέπανε, μὲ τὸ σκοτάδι. "Ἐκαμε νὰ κουνηθεῖ ὁ Δημητρός, ὄλο του τὸ κορμὶ πονοῦσε. Πέρασε ὀμπρός ἀπ' τὰ μάτια του πάλι ἡ γυναίκα του, μὰ τὴν ἔσβησε

ό πόνος... 'Ο πόνος... 'Ο πόνος και τ' άσπρο
τ' άλογο...

Τό στήθος του γιομάτο ξεραμένα γαίματα.
Τά πόδια, τά χέρια του, σπασμένα. Κείνη τήν
ώρα, μιá ήταν ή φιλοδοξία του, ένα τ' όνειρό
του, μιá ή προσευχή:

—Θεέ μου, νά μπορούσα νά φτάσω κείνο τό
άσπρο τ' άλογο...

"Υστερα μουμούρησε:

—Γιά τ' όνομα του Χριστού, δέν πρέπει νά
λιποθυμήσω...

Στου Χατζηγιωρκάτζη τό τσιφλίκι κάμανε
γιουρούσι οί Τουρκοί τήν αύγή, χαράματα,
μόλις πού ροβόλιζε ανάμεσο Λάρνακας και
φσμαγκούστας ό ήλιος. Έρρημο τό τσιφλίκι.

Κανένας νά τούς προαπαντήσει. Μπήκανε,
δέν ήταν ψυχή. Λεπλάτησαν, βάλανε φωτιά
νά τά κάψουνε. Στην αύλή, κάτω άπ' τή
φυλλωσιά του πεύκου, ένας νύσοκαφος τά-
φος. Τό κώμα ήταν φρέσκο, μύριζε. Φανερό,
κείνος πού θρίσκουνταν ξεπλωμένος μέσα,
δέν είχε ούτε μιá ώρα πού πέθανε. Ένας
σταυρός μπηγμένος στο κώμα, δυό κούτσουρα
δεμένα με κορδόνι. Σκόρπια, λίγα άγριολου-
λουδα κομμένα από δίπλα, π' άρχισε κιόλας
νά τά παρασέρνει ό άγέρας.

Φρένιασαν οί άρματωμένοι. Ρίχτηκαν στα
γόνατα, άρχισαν λυσοσασμένα νά σκάφτουνε,
νά 'θρουν άπό κάτω τό νεκρό, νά τόν τρα-
βήξουνε πάνου, νά πάρουν έκδίκηση...

ΑΝΤΡΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΑΤΟ ΑΠΟΞΕΝΩΣΕΙΣ

Α'

Ήλθα λίγο άργά άπ' τό ταξίδι μου
Και δέν με γνώρισες στο σιοτάδι
Με τό χάδι και μόνο κατάλαβες
Πώς δέν ήμουνα έγώ στο πλευρό σου.

Ήλθα και μέσα στο φώς
Και με είδες και πάλι σαν ξένο
Γιατί άφήσαμε όλα τά χθές
Νά μπούνε ανάμεσό μας.

Όμως θέλω πολύ νά πλησιάσω
Στή σκέψη σου, θέλω νά μπώ. Πώς μπορώ;
Τά χρόνια σαν βουνά μās χωρίσανε
Και μās κάνανε ξένους.

Β'

Ή ζωή θά μās ήταν γνωστή
Και θά σ' έβλεπα πιό κοντινά

Μά τώρα θαμπώνουν τά μάτια μας
'Απ' τό άπλετο φώς τής Σελήνης
Πού κατάκτησε ό άνθρωπος
Και κατάστρεψε όλα τά χθές.
Βλέπουμε κι' οί δυό μας άλλοιώτικα
Μās χωρίζουνε τόσα πολλά.
Μή ζητήσης ποτέ νά με δής
Με τό φώς τής δικιάς σου έποχής
Θ' αποτύχης και θά πονέσης πολύ.
Σε πληγώνω μά πρέπει νά πώ την αλήθεια
Ή ψευδαίσθηση ζή μοναχά μιá στιγμή
Λίγες μένουνε λέξεις για νά πώ
Γιατί ή γενιά μας έγινε τόσο λακωνική
Πού μιλάμε με τή σκέψη μας μόνο
Κι' άπ' τό στίχο μας έχει χαθή ή μουσική.
Δέν μās ξμεινε πίστη,
Κι' όμως ακόμη έλπίζουμε
Κι' αγαπάμε πολύ τή ζωή.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΛΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821 ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΣΘΕΝΤΩΝ

Πρός τὸ παρὸν λίγα εἶναι τὰ δημοσιευμένα ἐγγράφα καὶ οἱ ἐγκυρες μαρτυρίες γιὰ τὸ κυπριακὸ 1821. Ἀσφαλῶς τὰ τουρκικὰ ἀρχεῖα θὰ ἔχουν πολλὰ ἀποκαλυπτικά στοιχεῖα ποῦ θὰ μᾶς διαφωτίσουν γιὰ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. Ἐξ ἄλλου τὸ Πρῶτο Διεθνὲς Κυπριολογικὸ Συνέδριον (1968) ἀπόδειξε τὴν ὑπάρξιν ἐγγράφων κί' ἄλλου ('Αγγλία κλπ.) ποῦ συμβάλλουν πολὺ στὴ μελέτη τῆς συμβολῆς τῆς Κύπρου στὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς Παλψγενεσίας.

Ἄλλὰ καὶ τὰ λίγα δημοσιευμένα κείμενα εἶναι πιά δυσέυρετα. Γι' αὐτὸ ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος φρόντισε νὰ δημοσιεύσῃ στὸ τεῦχος τῆς ἀρ. 125-126 τὸ βιβλίον τοῦ Ε. Κηπιάδη «Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν» καὶ στὸ παρὸν τεῦχος δυὸ ἀνταποκρίσεις σὲ ἰταλικὴν ἐφημερίδα τὴ «Notizie del Giorno», ποῦ ἀφοροῦν τὰ γεγονότα τοῦ 1821 στὴν Κύπρον, ἐντάσσοντας τὶς δημοσιεύσεις αὐτὲς στὴ συμμετοχὴ τῆς στοὺς ἐορτασμοὺς τῆς Ἐθνικῆς

Παλιγγενεσίας.

Τὸ «Περὶ τῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1821 διαδραματισθέντων» εἶναι ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, ποῦ βασίζονται πάνω σὲ ἐπιστολὰς ἀπὸ τὴ Λάρνακα καὶ δημοσιευτὴκανε στὴν ἐφημερίδα τῆς Ρώμης «Notizie del Giorno». Οἱ ἀνταποκρίσεις αὐτὲς μεταφραστὴκανε ἀπὸ τὸν ἰταλὸ Ζῶνη στὴν ἐφημερίδα «ῶνὴ τῆς Κύπρου» τῆς Λάρνακας στοὺς ἀριθμοὺς 163 (11/23 Μαΐου 1885), 164 (18/30 Μαΐου 1885), 165 (25/6 Ἰουνίου 1885) καὶ 167 (8/20 Ἰουνίου 1885). Νεώτερη μετάφραση τῶν δυὸ αὐτῶν ἀνταποκρίσεων ἔγινε ἀπὸ τὸν Νεοκλῆ Κυριαζῆ στὰ «Κυπριακὰ Χρονικά τῆς Λάρνακας» ().

Ἡ κυριώτερα ἀξία τῶν ἀνταποκρίσεων αὐτῶν θρίσκειται στὰ ὅσα ἀναφέρονται στὸν Παπᾶ Λεόντιο, ἐφημέριο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ φανερωμένης, ποῦ πρωτομαρτύρησε μὲ ἀποκεφαλισμὸ μὲ πέντε ἄλλους, δυὸ μοναχοὺς καὶ τρεῖς λαϊκοὺς Ἕλληνας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

«Ὁ ἀξιότιμος ἡμῶν φίλος κ. Ζῶνης, Ἰταλὸς, γινώσκων ὅτι συλλέγομεν πᾶσαν ὕλην γραπτὴν ἢ προφορικὴν ἀναγομένην εἰς τὰ ἐν Κύπρῳ διαδραματισθέντα κατὰ τὸ 1821, ἐπέδωκεν ἡμῖν 2 φύλλα τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκδιδομένης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐφημερίδος «Notizie del giorno» ἐν οἷς μίαν ἐκ Ζακύνθου ἀνώνυμος ἀνταπόκρισις, δίδει πολυτίμους εἰδήσεις ἅς ἐν μεταφράσει ἀρχόμεθα δημοσιεύοντες. Ἐκφράζομεν δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸν εἰρημένον οπουδαῖον ἡμῶν φίλον, θέλομεν δὲ πράξει αὐτὸ τοῦτο καὶ πρὸς πάντα ἄλλον, ὅστις θὰ εὐπρεστεῖτο νὰ παράσχη ἡμῖν παρομοίαν χάριν.

«Ζάκυνθος 8 Ὀκτωβρίου. Ἀφήγησις τῆς ἀξιοβρυλλήτου καταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου ληφθεῖσα ἐξ ἐπιστολῶν ἀξιολίπτων ἐκ Λάρνακας τῆς 16 καὶ 22 Αὐγούστου 1821».

Μετὰ τὰ ἀπαίσια συμβάντα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἄλλες πόλεσι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔφθασε καὶ εἰς Κύπρον τὸ διάταγμα νὰ ἀφοπλισθῶσι γενικῶς ἅπαντες οἱ κάτοικοι. Ἐν τῷ ἅμα ὁ γενικὸς Διοικητὴς ἀμέσως δέταξε τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ κατὰσχεσιν παντὸς εἶδους ὄπλου πυρὸς καὶ τομῆς. Ἀφνέθησαν λοιπὸν ταῦτα καὶ ἀπὸ φράγκους, Ἀρμενίους καὶ Μαρωνίτας· οἱ κρεωπῶλαι, οἱ παντοπῶλαι, οἱ γεωργοὶ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῶν χρησιμεύοντων εἰς τὸ ἐπιτήδευμα αὐτοῖς πρὸς κόψιν ὀργάνων· ἢ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πωλομένην πυρίτις συναχθεῖσα ἐναπεθηκεύθη εἰς τὸ φρούριον. Σάββας τῆς εἶχε κρύψει ἐν βαρέλιον πυρίτιδος εἰς ἐν δωμάτιον τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τῆς φανερωμένης ἐν Λευκωσίᾳ, γνωσθέντος τοῦ πράγματος, αὐτοπροσώπως ὁ Διοικητὴς ὑπῆγεν ἐκεῖ καὶ ἰδὼν τὴν πυριτίδα διέταξε τὴν μετακόμισιν αὐτῆς εἰς τὸ φρούριον ὁ Σάββας εὐτυχῶς εὐρίσκειτο εἰς Λάρνακα καὶ μόλις ἀκούσας τὸ συμβεβηκὸς ἔκρινε φρόνιμον νὰ κρυφθῆ. Ἐπειδὴ δὲν ἴτο δυνατόν νὰ εὑρεθῆ, ἀντὶ τοῦτου ἐκρατήθη ὁ παπᾶ Λεόντος, ἐφημέριος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ πάντων ἀγαπώμενος, ὅστινος ἔκοψαν τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς οἱ δῆμιοι τοῦ Βαλῆ. Μὴ κορεσθέντες εἰς τοῦτο τὸ αἷμα, ἀπεκεφάλισαν ἄλλους πέντε Ἕλληνας, δυὸ μοναχοὺς καὶ τρεῖς λαϊκοὺς, οἱ ὅποιοι δι' οὐδὲν ἐνομιόθησαν ἔνοχοι παρά, διότι ἔκρυψαν ἐν τουφεκίον ἢ διότι πρότερον ἔλαβον μικρὰς διενξείας μετὰ Τούρκων. Γνωσθειῶν τῶν σφαιγῶν τούτων ὄχι μόνον ὁ Κύπριος Σάββας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες, Χατζῆ Λοῖς καὶ Χατζῆ Πετράκις ἐκ Κυθραίας ἀνεχώρησαν ἐκ Κύπρου διὰ νὰ ἀποφύγῃσι τὴν ὀργὴν τοῦ Βαλῆ, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἠούχασε. Μετὰ ταῦτα ἔφερεν ἀπὸ τὴν Πτολεμαῖδα 2,000 στρατιώτας, μὲ ἄλλους χίλιους νεοσυλλέκτους· τῆ 3ῃ Μαῖου ἤρχισαν τὰ πράγματα νὰ λαμβάνωσιν ὄψιν πλέον ἐπίφοβον. Κυριακὴν τινα ἐνῶ ὤδευεν ἐν ἀπόσπασμα ἐξ 800 στρατιωτῶν τούρκων πρὸς τὸν ἅγιον Παντελεῆμονα (;) πρὸς φύλαξιν τῶν παραλίων ἐπέρασεν ἐνώπιον τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας τελομένης λειτουργ-

γίας υπό τῶν ἐλασσόνων παρατηρητῶν *Minori Oservanti* ἐτόλμησαν νὰ κενώσωσι τὰ τουφέκια των· ὑπὸ τοῦ πολλοῦ καπνοῦ περιεκαλύφθη ἡ Ἐκκλησία ἐντὸς σκότους· τοῦτο κατέφθοσε τοὺς εὐρισκομένους ἐν αὐτῇ, πρὸ πάντων δὲ τὰς Καθολικὰς κυρίας, αἱ ὁποῖαι κατέπεσαν ἡμίθαναίς. Ἀκολουθοῦντες τὸν δρόμον των οἱ ρηθέντες στρατιῶται καὶ πλησιάζαντες εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ προξένου τῆς Α. Χριστιανικωτάτης Μεγαλειότητος (*S. M. Cristianissima*) δύο φορές διαδοχικῶς κατεξέσχισαν διὰ τῶν τουφεκίων των τὴν σημαίαν του. Ὅλους τοὺς κυρίους προξένους δυσπρόσπαστον ἢ τοιαύτη περιφρόνησις καὶ τολμηρία καὶ ἀνεφέρθησαν κατὰ τοὺς τύπους εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Λευκωσίας· ἀλλ' ἐκεῖνος οὔτε ὀλίγην οὔτε πολλὴν ἀκρόασιν ἔδωκε· διὸ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὁ εἰρημένος κ. πρόξενος τῆς Γαλλίας, ὡς μὴ λαθῶν οὐδεμίαν ἰκανοποίησιν, πολὺ προσβεβλημένον· ἔπειτα ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἄλλων προξένων ἐναυλώθη πλοῖον διὰ νὰ σταλῇ μὲ ἐπίσημα ἔγγραφα εἰς τοὺς κ. πρέσβεις των καὶ ὑπουργοὺς τοὺς παρὰ τῇ Ὑ. Π. ἐδρεύοντας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πλοίου ἐκρατήθησαν ἀπὸ τοὺς Ὑδραῖους αἱ ἀπαντήσεις τῶν πρέσβων. Ὁ Διοικητὴς ἐν τούτοις, ὅστις προέβλεπε τὰς συνεπείας τῆς βαρβάρου διαγωγῆς του, ἔγραψεν εἰς τὸν καπιτὰν πασσᾶν, ἀρχιναύαρχον, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διαταγὴν τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ νῆσος ἐκείνη, κατηγορῶν τοὺς Κυπρίους ὅτι εἶναι ἐπαναστάται καὶ ὅτι ἔχουσι μυστικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ὑδραίων. Ὁ εἰρημένος καπιτὰν πασσᾶς περιωρίσθη νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ ὅτι ἐξήτησε καλῶς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὁ διοικητὴς ἔπραξεν ὅλον τὸ ἐναντίον, καὶ μάλιστα ἔδειξε ταυτοχρόνως ἀγριώτατον χαρακτῆρα.

Ἐγράψεν εἰς ὅλους τοὺς ἐπίσκοπους τῆς νήσου ἐκείνης νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Λευκωσίαν μὲ τοὺς κοτζαμπασιῶδας ἤτοι προεστώτας καὶ ἄλλους ὑπαλλήλους, ὅτι θὰ τοὺς κοινοποιήσῃ ἐν φημίον. Ἐκεῖνοι ἔφθασαν τῇ 18ῃ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ τῇ 21 τοὺς ἐπῆρεν εἰς τὸ Σεράγιον, τὴν κατοικίαν του. Εὐθὺς διέταξε νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ τοῦ Σεραίου καὶ πρῶτον διέταξε καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Λάρνακος, ἔπειτα ὁ ἐπίσκοπος τῆς Πάφου καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τῆς Κυρηνείας, καὶ διέταξε νὰ κρεμασθῇ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νήσου Μακαριώτατος Κυπριανὸς μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου του. Μόνος ὁ ἐπίσκοπος τῆς Τριμηθοῦντος ἔλαβε τὴν τύχην νὰ φύγῃ ἐκ τῆς νήσου ἀγνώστος καὶ ἔφθασεν εἰς Ἀγκῶνα, ἔνθα τότε εὐρίσκειται ὑπὸ κάθαρον, μετὰ τῶν δύο ἀνεψιῶν του. Δὲν ἠρέσθη εἰς τοῦτο τὸ χυθὲν αἷμα· ἠθέλησε νὰ ἀποκεφαλίσῃ τοὺς Μασούρας, τὸν υἱὸν τοῦ Γλυκῦ καὶ ἓνα βοσκόν. Διέταξε νὰ παύσῃ ἡ σφαγὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διότι ἔπρεπε νὰ προσκαλέσῃ τὸ Διδάνιον διὰ νὰ ἐκλέξῃ νέους ἐπίσκοπους, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα. Τῇ 22α τοῦ εἰρημένου μηνὸς ἐπανεστράφη εἰς διαπραξίν ἄλλων σφαγῶν· ἔκοψε τὰς κεφαλὰς ὄλων τῶν προεστώτων τῆς πόλεως καὶ τῶν ἄλλων μερῶν, μεταξὺ τῶν ἀρχόντων ἐκείνων εἶναι ὁ Σολομωνίδης, Οἰκονομίδης, Ἀντωνόπουλος, Πιεράκης, Ζωγράφος, Κουρτελλάρης κτλ. Διέταξεν ὡσαύτως νὰ ἀποκεφαλίσθωσιν ὅλοι οἱ ἡγοῦμενοι τῶν Μοναστηρίων δημοῦν τὰ ὑπάρχοντά των καὶ πρὸ πάντων τὰ τοῦ περιφίμου Μοναστηρίου τῆς Κύκκου, ἀφοῦ ἀπεκεφάλισε τὸν ἀρχιμανδρίτην αὐτοῦ, ἤρπασε πρῶτον τὰ ἀκίνητα κτήματα, τὰ πολύτιμα πράγματα ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ἄμφια τῆς ἐκκλησίας. Ἡ αὐτὴ διαρπαγὴ ἐπερίμενε καὶ πολλοὺς ἑλληνας ἔχοντας μεγάλα ὑπουργήματα εἰς τὸ Σεράγιον καὶ τὸ Μακκεμῆ, τὴν κατοικίαν τοῦ Μουφτῆ, τοὺς ὁποῖους ταυτοχρόνως διὰ τῆς βίας ἠνάγκασε νὰ γίνωσι Τούρκοι τὴν ὁποίαν τύχην ὤφειλον νὰ ἀκολουθήσωσι τὰ τέκνα τῶν φονευθέντων κυρίων καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τῇ 23ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐξεδόθη ἡ μοιραία ἀπόφασις νὰ κοπῶσιν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ δικαστηρίου, δύο ἀνεψιῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ ἄλλων τριῶν προσώπων· ὁμοίαν ποινὴν ὑπέστησαν οἱ ἑλληνες ἔμποροι τῆς Λευκωσίας, Λάρνακος καὶ Λεμψοσοῦ κτλ., οἱ πρωτοπαπάδες καὶ ἄλλοι προεστώτες. Τί ἀκόμη! Τὸ ἴδιον ἐγένετο τῇ 24ῃ εἰς τὸν προεστώτα τῆς Λεμψοσοῦ καὶ εἰς ἄλλους τρεῖς κατοίκους τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ εἰς πολλοὺς κληρικούς καὶ λαϊκοὺς.

Καθ' ἐκάστην τίποτε δὲν ἐσκέπτετο ὁ εἰρημένος Βαλῆς παρὰ νὰ φέρῃ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου ἀθῶους καὶ δυστυχεῖς ἀνθρώπους, διὰ νὰ χύνται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον αἷμα λαϊκῶν, μοναχῶν καὶ ἱερῶν, καὶ ἐκράτει ἀκριβῆ σημαίωσιν τῶν εὐκαταστάτων ἵνα τοὺς ἔχῃ εἰς τὴν διδασίαν του. Κατὰ συνέπειαν τούτου ἔφθασεν εἰς τὴν ἀπίστευτον οκληρότητα νὰ κατασφάζῃ ἄλλοτε 10, ἄλλοτε 15 ἕως 20 καθ' ἐκάστην ἡμέραν. ἐὰν καμμιὰ ἡμέρα περᾶσῃ χωρὶς κανένα θῆμα τὴν ἀκόλουθον διπλασιάζει τὸν ἀριθμὸν πρὸς ἐξίωσιν. Μὲ τοιοῦτο εὐρὸ σύστημα ἕως τῶρα ἐξωλόθρευσε τοὺς προεστώτας, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἀρχιερεῖς· ἄλλοι ὅπως διαφύγωσι τὸν θάνατον μετεμφισομένοι ὡς Εὐρωπαῖοι ἀνεχώρησαν εἰς Γένουαν, Μασσαλίαν καὶ Λιβόρνον. Μεταξὺ τούτων εὐτυχεῖς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀμαθοῦντος, ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ ὁ ἔξαρχος τοῦ αἰοδίου Κυπριανοῦ ἀρχιεπισκόπου οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐξῆρσαν κόμην καὶ γένεον ἐνδυθέντες εὐρωπαϊστὶ ἀπέπλευσαν εἰς Εὐρώπην· ἀλλὰ δὲν συνέβη οὕτω καὶ εἰς δύο ἄλλους, οἵτινες ἀναγνωρισθέντες ἐνῶ ἔφευγον ἐκρατήθησαν καὶ ἔπειτα ἀπεκεφαλίσθησαν. Διὰ τοῦτο μεγαλειότερος φόβος διεδόθη εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων, οἵτινες ἤλιπιζον διὰ τῆς φυγῆς νὰ σωθῶσι. Μόλον τοῦτο ὅπως ὑπεκφυγῇ τις τὸ ἔσχατον κακὸν περιφρονεῖ πάντα κίνδυνον· οὕτω πολλαὶ οἰκογένεια καὶ μὲ τὴν ἴδιαν των ἐνδυμασίαν κατῶρθωσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ἐν τούτοις δὲν θέλει νὰ μείνῃ

πλέον κανείς εις τὴν νῆσον ἐκείνην, διευκολυνομένης τῆς φυγῆς των ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊῶν, οὕτω ἄλλοι μὲν ἐφυγον, ἄλλοι δὲ προετοιμάζονται ὥστε μετ' ὀλίγον ἢ νῆσος θὰ καταστῆ μία ἔρημος. Μεταξὺ τῶν βαρβαροτήτων τούτων τοῦ Βαλῆ εἶναι ἀκόμη ἀξία σημειώσεως καὶ αὕτη· διέταξε νὰ κρημνισθῶσι μέχρι ἐδάφους ὅλα τὰ παλάτια τῶν πλουσιῶν ἐλλήνων καὶ ἀρμενίων ἐπὶ σκοπῷ νὰ μὴ δύνανται πλέον νὰ κατοικήσωσιν οἱ μεταγενέστεροι εἰς ἐνδιαίτηματα ὑψηλὰ καὶ οἰκήματα μεγαλοπρεπῆ, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀπομείναντας εὐτελεῖς καὶ πενιχροὺς οἰκίσκους. Οἰκτεῖραντες οἱ πρόξενοι καὶ φράγκοι ἔμποροι τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τῶν πολυαρίθμων ἐκείνων συμπολιτῶν των ἰδίως δὲ τὰ παιδία καὶ τὰς παρθένους μετὰ προθυμίας ἐδέχθησαν νὰ τοὺς κρύψωσιν εἰς τὰς οἰκίας των. Μολαταῦτα ὁ Βαλῆς δὲν παύει νὰ ἀναζητῆ αὐτοὺς καὶ νὰ ἀποπειράται νὰ τοὺς ἀπατήσῃ νὰ γίνωσι τοῦρκοι καὶ νὰ ἀπαιτῆ ἀπὸ τοὺς προξένους τὴν παράδοσιν των, ὅτε μὲν διὰ παρακλήσεων, ὅτε δὲ δι' ἀπειλῶν, διαμαρτυρούμενος ὅτι ὁ ἴδιος θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς κατοικίας των νὰ τοὺς πάρῃ. Βλέπων ὅμως ὅτι οἱ πρόξενοι δὲν ἐνδίδουσι εἰς τὰ σχέδιά του, προθυμούμενοι νὰ σώσωσι τόσοσους δυστυχεῖς, λέγεται ὅτι ὁ Βαλῆς ἔγραψεν εἰς Κων)πολιν νὰ λάβῃ ἄδειαν νὰ πατήσῃ τὰ προξενεῖα. Συνέβη ἀκόμη πολλαὶ ἔγκυοι γυναῖκες λαθοῦσαι τὴν θλιβερὰν εἴδωσιν τοῦ θανάτου τῶν συζύγων των, ἀφοῦ ἀπέβαλαν ἄωρα τὰ ἔμβρυα, αἱ ἴδιαι ἐκ τῆς λύπης ἀπέθανον.

Εἶναι τὸ πᾶν φόβος καὶ κατάπληξις, ἐπειδὴ οἱ χωρικοὶ ἐπιφορτιζόμενοι μὲ δυσβαστάκτους φόρους δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσι, σύρονται εἰς τὰς φυλακὰς οἰδηροδέσμοι καὶ πειναλέοι. Ποῖον δὲν κινεῖ εἰς οἶκτον ἢ νῆσος ἐκείνη βλέποντα αὐτὴν ἐρημωθεῖσαν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς, ἐξ ᾧν ἄλλοι ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐφυγον, ἄλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀσπασθῶσι τὸν Μωαμεθανισμόν καὶ ἄλλοι τέλος ἐκ τοῦ φόβου τῶν βασάνων καὶ τῶν φόρων ἐυρίσκονται ἡμιθανεῖς; ὡς ἐπακρον τῶν τόσων συμφορῶν πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ ἀνθρώποι δὲν ἐνθυμοῦνται πρὸ ἐτῶν πολλῶν συγκομιδὴν ἀφθονωτέραν τοῦ ἔτους τούτου ὄλων τῶν προϊόντων· οὐδεὶς τῶν κατοίκων ἠδυνήθη νὰ ἀπολαύσῃ τούτων ὡς ἐκ τῶν θλιβερῶν γεγονότων, οὔτε νὰ ὠφεληθῆ ἐξ αὐτῶν. Οὐδεὶς ἔμπορος πραγματικῶς εὐρίσκειται θέλων νὰ ἀπαιτήσῃ γαίας, καίτοι πωλουμένας εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν· εἰς τράγος πωλεῖται ἀντὶ δύο φράγκων καὶ ἓν κοιλὸν σίτου, ἀντὶ ἐνὸς φράγκου καὶ ἡμίσεως καὶ ἓν κοιλὸν κριθῆς, ἀντὶ ἐνὸς φράγκου καὶ οὕτω σχετικῶς πᾶν τρόφιμον. Οἱ ἔμποροι, ἐπειδὴ ἐνεπιστεύθησαν τὰςπραγματείας καὶ τὰ χρήματά των εἰς κτηματίας ἢδη φονευθέντες ἢ φυγόντες ἢ δήμευθέντες ἢ ἐξηντλημένους ἐκ τῶν φόρων, κατήντησαν εἰς πτώχευσιν. Ὅλοι αἱ ἐκκλησίαι καὶ Μοναστήρια τῶν Ἑλλήνων τὰ ὁποῖα ἐπλουτίσθησαν ἢ ἐξ ἰδίων κεφαλαίων ἢ ἐκ δωρεῶν καὶ βοθητιῶν καὶ ἀφθόνων ἱερῶν σκευῶν, ἐγυμνώθησαν ἢδη παντελῶς, αἱ πεδιάδες εἶναι ἔρημοι, ἡ γεωργία παντελῶς κατεστράφη καὶ διεκόπη πᾶσα ἔμπορικὴ συναλλαγὴ. φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Βαλῆς ἐκεῖνος (ὁ Κουτζούκ Μεχμέτης) ὤμοσε τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν ὄλεθρον ὅλου τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἢδη αἱ οἰκογένειαι τῶν προξένων τῆς Γαλλίας, Νεσπόλεως καὶ Ρωσσίας κτλ., ἀνεχώρησαν εἰς Εὐρώπην· καὶ προπαρασκευάζονται οὕτω νὰ πράξωσι καὶ ἄλλαι οἰκογένειαι εὐρωπαϊῶν ἐνταῦθα διατριβόντων. Μένουσι μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ πρόξενοι, ὅπως ἐκπληρῶσι τὰ πολιτικά των καθήκοντα. Κατ' ἐπανάληψιν ἀπέπλευσεν ἐκ Κύπρου ἓν νεοπολιτικὸν πλοῖον διευθυνόμενον εἰς Λιβόρνον καὶ φορτωμένον οἰκογενεῖας ἐλλήνων καὶ εὐρωπαϊῶν, ἄλλα πλοῖα Γαλλικὰ, Σορδικὰ καὶ Αὐστριακὰ εἶναι ὑπὸ ναύλωσιν διὰ νὰ μεταφέρωσι τὰς οἰκογενεῖας αἱ ὁποῖαι ἔμειναν ἐλλήνων καὶ φράγκων καὶ ὄσους ἀνδρας κατορθώσωσι μετῃμφισομένοι νὰ φύγωσι καὶ τότε θὰ μείνῃ ἢ νῆσος οἰκητήριον θηρίων μᾶλλον, παρὰ ἐνδιαίτημα ἀνθρώπων.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΥΣ ΡΟΔΙΩΝΑ ΚΑΙ ΜΙΜΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

Πατρίδα ὁ κόσμος ὅλος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΝΑΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΣ ΜΑΘΗΤΗΣ

(διήγημα)

“Όταν τού έδωσαν — ποιός; — την πληροφορία σηκώθηκε από την έδρα, έκανε δύο-τρία βήματα, πλησίασε τὸ παράθυρο, κύταξε, κύταξε έξω. Κάτι ήθελε νὰ συμπληρώσει γενικά στή στάση του· μὰ κίνηση, νὰ πει ἕνα ἀγανακτισμένο λόγο. Ὡστόσο ἔμεινε ἀκίνητος. Ἔγινε ἕνα σχῆμα παράξενο μέσα ἀπὸ τὸ παράθυρο τὴν ὥρα πὸν κέρδιζε τὸ χῶρο ἢ πρωτὴν σκέψη κ' ὅτι ἄλλο συνηθίζεται σ' αὐτὲς τὶς γνωστὲς περιπτώσεις... Ἡ πληροφορία ὅμως ἦταν σωστὴ καὶ ἐπιβεβαίωσε τὶς ὑποψίες του.

— ΜΕΣ' ΗΝ ΓΕΩΠΟΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ —
ΤΑΣΗ Β' —

Τὰ παιδιά πὸν φοιτοῦσαν ἦσαν σαράντα, ΟΧΙ, ψέμματα ἔλεγε, Ἦταν τριανταεννέα. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐπρόσχε — αὐτὴ ἦταν ἡ πληροφορία — ὅπως ἔπρεπε τὰ μαθήματα, γιατί...

Ὁ κ. Χ. ἀντιμετώπιζε ἕνα πολὺ δύσκολο πρόβλημα. Ἦταν ἐκπαιδευτικός, καθηγητὴς μὲ κάποια Τεχνικὴ εἰδικότητα. Τὰ παιδιά τῆς σχολῆς θὰ μάθαιναν τεχνικὲς ἐπαγγελματικὲς γνώσεις. Αὐτὸ ἦταν τὸ ἐπίσημο πρόγραμμα. Ἄ κ' ὅμ α κ' αὐτὸς ὁ ἴδιος πίστευε, ὅτι μόνον αὐτὰ τὰ ἐφόδια μποροῦν νὰ δώσουν μὲ ἀνεξαρτησία στὴν προσφορά καὶ στὴ ζήτηση τῆς ἐργασίας. Ὁ κ. Χ. εἶχε πείρα. Εἶχε διαπιστώσεις σχετικὰ μ' αὐτὰ πὸν ἐδίδασκε. Πρόσθετα εἶχε διαβάσει, γράψει μελέτες, εἶχε φοιτήσει σὲ συνέδρια γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ἦταν μὲ καθαρὴ, πολὺ καθαρὴ σκέψη.

—Προσέξτε καλά. Ἡ τεχνικὴ, ἡ εἰδικὴ τεχνολογία εἶναι ἐκείνη κ.λ.π.

Καὶ οἱ μαθητὲς τὸν ἀκουγαν. Κανένας ψίθυρος, καμία κίνηση μ' ἀποδοκιμασία γιὰ τὰ λόγια του... Εἶχε κατορθώσει νὰ δημιουργήσει μὲ φήμη διδασκαλίας σ' αὐτὴ πτὴν σχολή. Κάθε τι πὸν ἔλεγε, πὸν τὸ ἔγραφε, τὸ χώνευαν στὴ σκέψη. Τὸ ἔκαναν νόμο στὴ λογικὴ τους.

Ὁ κ. Χ. ἦταν στὸ βαθμὸ ὑποδιευθυντῆς. Χρόνια ὑπηρεσίας περιπὸν τριάντα, ἡλικία πενήντα ἔξη. Αὐτὴ εἶναι γιὰ τὴν ὥρα ἡ ἱστορία του, ἕνα ὑπηρεσιακὸ ἔγγραφο πὸν διαβιβάζεται — ἀρμοδίως — μὲ σταθερὲς ἡμερομηνίες, μὲ προσόντα καὶ ἀτομικὲς διακρίσεις.

Ὁ κ. Χ; Μὲ σκέψη πρακτικὴ μὲ μεθόδευση,

ὀργανωμένη γιὰ νὰ κρατήσει μὲ κάθε ἐπιτυχία τὰ ἀτομικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας... Ὡστόσο τὸ θέμα τώρα πὸν τὸν ἀπασχολοῦσε ἦταν ὁ ΑΛΛΟ Σ. Ἐνας μαθητῆς, ἡ συμπεριφορά του, οἱ τελευταῖες του ἐκδηλώσεις. Ἄντι νὰ μαθαίνει, νὰ διαβάζει μὲ περισσότερο ζῆλο, αὐτὸς ὁ Πέτρος Γ. προτιμοῦσε ἄλλες ἀσχολίες. Ἐξωσχολικὲς... Τὸν ἔβλεπε τὴν ὥρα πὸν παρὰδινε τὸ μάθημα νὰ χάνει τὴν σωστὴν προσήλωση, νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἐπίκαιρη προσοχή. Τὰ μάτια του νὰ γυαλίζουν παράξενα, νὰ κυτᾶζον ἄλλοῦ. Νὰ περνᾶνε λίγες στιγμὲς, ἕνας χρόνος καθόλου ἐδύλγιστος στὴ μέτρηση, ἕνας χρόνος σκληρὸς στὸ γνωστὸ μικρὸ χῶρο κ' ἀμέσως νὰ βγάζει — ἔτσι πολὺ ἀδιάντροπα — χαρτί, λευκὲς κόλλες, μολύβια καὶ νά... Πολλὲς φορὲς τοῦ ἔκανε τὴν παρατήρηση γι' αὐτό. Ἄδικα. Στὴν ἀρχὴ ὁ Π. Γ. κοκκίνιζε, κατέβαζε τὰ μάτια, ἔλεγε μὲ δειλὴ φράση γιὰ δικαιολογία.

—Μὲ συγχωρεῖτε. Δὲν θὰ ξαναγίνει...

Ὁμως τώρα τελευταῖα ἄλλαξε τρόπον. Ἔγινε —αὐτὸ εἶναι— ξεδιάντροπος, Κυνικός. Δὲν δίνει καμμιά σημασία. Σὲ κανένα ἐκεῖ μέσα. Φυσικὰ καὶ στὸν κ. Χ... Ὁ καθηγητῆς ὅταν τοῦ ἀνέφεραν — ποιός; — ὅτι αὐτὸ πὸν ἔκανε στὴν ὥρα τοῦ μαθήματος ὁ Π.Γ. ἦταν ἡ ἴδια ἀπασχόλησή του καὶ τὶς βραδυνὲς ὥρες, κατάλαβε ὅτι τὰ πράγματα ἄρχισαν νὰ γίνονται πὸν σοβαρά, πὸν ἐπικίνδυνα ἀκόμα καὶ γι' αὐτὸν πὸν ἴδιο.

—Λοιπὸν; ΟΧΙ. ΟΧΙ. Σίγουρα αὐτὸ εἶναι.

Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀγῶνα. Γιὰ μὲν προσωπικὴ ἀναμέτρηση. Μεταξὺ τους; Ναι. Ἐκεῖ ἔφτασε. Ἐνας καθηγητῆς μ' ἀναγνώριση, μὲ σπουδές. Μὲ κατασταλαγμένη σύγχρονη σκέψη, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἦταν γιὰ τὴν ὥρα ἕνα φθηνὸ ἀνθρωπάκι πὸν πῆρε μάλιστα καὶ τὸ στραβὸ δρόμο. Ἔπρεπε νὰ σκεφθεῖ. Κατάλληλα. Ἐξῆς. Νὰ τὸν πολεμήσει γιὰ παραδείγμα. Νὰ βρεῖ τὸν πὸν σκληρό, ἴσως, τὸν πὸν ἀποτελεσματικὸν τρόπο γιὰ νὰ κρατήσει τὴ σπουδαία φήμη γιὰ τὰ χρόνια τῆς ὑπαλληλικῆς καριέρας μὲ τὴν ἐπίδοση καὶ τοὺς δημοσίους ἐπαίνους.

—Θὰ τὸν γελοιοποιήσω. Αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς τρόπος, ἡ σωστὴ ποινὴ πὸν τοῦ ταιριάζει.

Τὸ σχέδιο θὰ τὸ κατέστρωσε μὲ κάθε ἐπιμέλεια καὶ θὰ προέβλεπε καὶ τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια. Θὰ εἶχε ἀρχή, τέλος. Ἴσως καὶ δάκρυα κ.τ.λ. Φυσικὰ αὐτὰ θὰ εἶναι ἀποκλειστικὴ ὑπόθεση γιὰ τὸν ἄλλον. Τὸν μαθητὴ τῆς Βας Π. Γ...

Ἄρχισε τὸ μάθημα. Ὁ Χ. σοβαρὸς στὴ διδασκαλία, ὁ Π. Γ. στὴν ἀπαράδεκτη συμπεριφορὰ του. Κάτι εἶπε μὲ ὑπονοούμενα ὁ κ. καθηγητῆς, τὰ παιδιὰ κύταξαν τὸν ἄλλον, γέλασαν.

— Δοιτὸν Π. Γ. δὲ σ' ἀρέσει αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα τώρα τελευταία; Προτιμᾷς ἄλλες ἀσχολίες. Γιατί;

Δὲν ἀπάντησε.. Μιὰ σιωπὴ ἐλάχιστη, χαρακτηριστικὴ, καὶ τὸ ἀνεξήγητο γιὰ τὴν ὄρα ἴσως ἓνα πιθανὸ μέτρομα σὲ μιὰ πρόβλεψη. Οἱ συμμαθητὲς ἐπῆραν ἀμέσως μιὰ ἐχθρική σtάση. Ὁ Χ. αὐτὸ ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνε. Ἦταν ἓνας σπὸρος, Παραγωγικός. Ἦταν ἓνα μέρος — ἀρχή — ἀπὸ τὸ σχέδιο. Ἐπρεπε νὰ καταλάβουν τὰ παιδιὰ ὅτι αὐτὴ ἡ τόσο ξένη, αὐτὴ ἡ διαφορετικὴ διάθεση τοῦ Π. Γ. μοροῦσε νὰ δημιουργήσει πὰ πὸ μεγάλα ἐμπόδια στὸ ἐπάγγελμα πὸν διάλεξαν. Ἐλεύθερα. Νὰ τοὺς ἔδειχνε ἴσως κ' ἄλλους δρόμους, τρόπους κ.τ.λ....

Τώρα ὅμως τὰ πράγματα θὰ ἐξελιχθοῦν πολὺ φυσιολογικά. Μὲ τὴν ἀπαραίτητη λογικὴ πὸν χρειάζεται, τὰ παιδιὰ — τριανταενέα — θὰ τὸν νομίσουν γιὰ ἓνα τρομερὸ ἐχθρό. Ἐτσι θὰ πὸν ἀντιμετωπίσουν. Ἄ κ ὀ μ α καὶ μὲ τὴν ἐπικίνδυνη γι' αὐτὸν φαντασία. Ἡ δράση τους, ὅλες οἱ ἐνέργειές τους θὰ ἀφήσουν — ΕΠΟΧΗ — στὴν Μέση Γεωπονικὴ Σχολή.

— ΘΑ ΤΡΕΛΛΑΘΕΙ...

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρόβλεψη καὶ τὸ συμπέρασμα — πολὺ παιδαγωγικὸ — πὸν ἔδωσε στὸν ἐλίκαιρο μονόλογο ὁ κ. καθηγητῆς.

Ἐπειτα ὅταν τελειώσε τὸ μάθημα, ἔκανε νόημα σὲ μερικὰ παιδιὰ — πέντε — νὰ καθήσουν τελευταία στὴν τάξη. Κάτι εἶχε νὰ τοὺς πεί.

Τὸν ἄκουσαν. Ἐμειναν. Πῆγε κοντά, τοὺς κατατόπισε μὲ σωστὲς ὁδηγίες — τί πρέπει νὰ βκεφθοῦν, πῶς νὰ φερθοῦν. Τοὺς ἀνάπτυξε τὸν τρόπο καὶ τὰ σχέδια πὸν εἶχε αὐτὸς καταστρώσει τόσο σοφά, πόσο κατάλληλα. Τοὺς ἐτόνισε πρόσθετα ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπόθεση εἶναι ἀνάγκη νὰ τελειώσει σύντομα χωρὶς καμιά καθυστέρηση.

— Προσέξτε καλά. Μεταξὺ μας ἔχουμε ἓνα μεγάλο μυστικὸ. Κανεὶς δὲν θὰ μάθει τίς λεπτομέρειες καὶ τίς ἐνέργειες. Ἄν τὰ πράγματα

γίνουν ὅπως πὰ προετοιμάζουμε, κ' ὅπως τὰ περιμένουμε, τότε...

Κυτάχθηκαν. Αὐτὸ τὸ εἰδικὸ μάθημα τοὺς ἐξαφάνισε τὸ σεβασμό. Ἐτσι στὰ πολὺ πεταχτὰ ὁ κ. Καθηγητῆς ἰσοπέδωσε τὴν ἡλικία, τὴν πείρα... Ὅμως εἶχε μπροστὰ πὸν μιὰ συμφωνία... Ἐφυγαν...

Ἡ Σχολὴ εἶχε οἰκοτροφεῖο. Μαζὶ μὲ τὴν — δωρεάν — τροφὴν ὁ Π. Γ. ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει καὶ μιὰ δευτέρη γεύση. Ἦταν ἡ εἰρωνία, ὁ σαρκασμὸς, τὰ πειράγματα. Ὡστόσο αὐτὰ εἶχαν τὴν πληρωμὴ τους. Ὁ Π. Γ. τὰ βράδια πὸν ξενυχτοῦσαν οἱ χτυπημένες του ὄρες, ἔκλαιγε. Σκέπαζε μὲ τὸ μαξιλάρὶ τὸ κεφάλι, ἡ πίκρα σήκωνε μιὰ δόλοκληρη, μιὰ μοναδικὴ σκέψη ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ πιθανὸ πὸν θὰ ἐνωθε τὴν ἄλλη μέρα τὸν τσάκιζε. Σημέρωνε. Τὸ συνηθισμένο χαρούμενο πρῶινό, τὸ μάθημα, τὰ μικρά, ἐνοχλητικὰ, ἐπίμονα μαρτύρια μὲ τὴν ἀστείρευτη παιδικὴ φαντασία. Ἐγινε ἀφηρημένος, ἔγινε κακὸς μαθητῆς. Ἐξουθενώθηκε. Τὰ δεκάξι τοῦ χρόνια ἔδειχναν ὅτι δὲν τὸν ἄντεχαν πιά. Μιὰ μέρα ἐπροκάλεσε ἓνα ἐπεισόδιο. Τὸν ἔδιωξαν. Ἀποβολὴ ὀριστικὴ. Τὸ σχέδιο τοῦ κ. Χ. εἶχε πετύχει σχεδὸν τέλεια σ' ὅλες τίς πιθανὰς προβλέψεις. Μόνον πὸν τὸ ΤΕΛΟΣ δὲν τὸν ἰκανοποίησε ἀλλά...

— Βέβαια θὰ τρελλαθεῖ κάποτε. Εἶναι σίγουρο...

Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος, ἡ ὑπογραφή πὸν γιὰ νὰ χαρακτηρίσει μὲ εἰλικρίνεια, ὑπεύθυνα τὰ μαθητικὰ προσόντα τοῦ Π. Γ.

Ἄργότερα — σὲ δέκα μέρες — ἔγινε συμβούλιο καθηγητῶν.

— Γιατί χάλασε ἔτσι αὐτὸς ὁ Π. Γ., τὸν ἐρώτησαν ὑπερησιακὰ οἱ ἄλλοι συνάδελφοι; Ἦταν πόσο καλὸς...

— Κάτι τὸν ἔπιασε ξαφνικά — Ἄσχοιλήθηκε μ' ἄλλα ἀπαράδεχτα πράγματα. Ἐπρεπε νὰ φύγει καὶ μάλιστα μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Γιὰ νὰ παραδειγματισθοῦν οἱ ἄλλοι.

— Ἄλλὰ τί ἔκανε;

— ΖΩΓΡΑΦΙΖΕ!

Ἄνοιξαν τὸ στόμα διάπλατα, οἱ κ.κ. Καθηγηταί. Ἐπειτα κατέβασαν μὲ πολὺ περισκεψη τὸ κεφάλι. Ἐνα μυστικὸ στὰ μέτρα τους σφράγισε τὴν τοποθέτηση στὴν κοινωνία ἐνὸς καινούργιου τρελλοῦ.

— ΖΩΓΡΑΦΙΖΕ... Μὰ στέκονται τέτοια πράγματα σήμερα;

Ἐφυγαν... Ἀρχισαν τὰ διαγωνίσματα. Ὅλα τὰ παιδιὰ στὴ τάξη β' — τριανταεπενέα — ἔγραφαν καλά. Ὅμως ἕνας λείπει...

Ὁ κατάλογος σημειώνει τὸ ὄνομα:
Π. Γ. ἕνας μαθητῆς ποὺ τραλλάθηκε γιὰ τὸ ΖΩΓΡΑΦΙΖΕ.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΓΙΑ ΣΕΝ'

Γιὰ σὲν παλιώννω πᾶς τὴν γῆν
μὲ τὰ ἑπτὰ πισσοῦρκα
πούχουσιν μὲς τ' ἀγκάλια τους
σὰν τὸ μωρὸν τὴν πλάσπν
τζίαι κρυφαναννουρίζουν τὴν
μὲ τ' οὐρανοῦ τ' ἀμμάδκια.

Γιὰ σὲν μὲ τὴν ἰδέαν μου
τζίαι μὲ τὴν πεθυμιάν μου
χαράσσω στράταν νὰ δκιαβῆ
ὅπως τὸν διακονήτπν
ἡ ἱστορία ποὺ κρατεῖ
σασιὲν τζίαι ζηδκιανεύκει.

Γιὰ σέναν στήννω πόλεμον
μὲ τὴν νοσιάν τοῦ πόνου,
βάλλω τοῦ γρόνου μπόιστρον
νὰ τὸν θαρυκολίσω
τζί' ὁ νοῦς μου σιῦθκη τζίαι θωρεῖ
μὲ πείσμαν τὴν καρκιάν μου.

ΣΤΗΝ ΞΕΝΗΝ ΓΗΝ

Ποῦ σὲ πρωτοπαρπάτπσα
τζί' ἀννοιζες τὴν καρκιάν σου
τζί' ἔν εἰσιεν μέσα ἄν'αν θεὸν
οὔτε μιὰν παροιμιάν
ἐγίνηκεν τὸ γαῖμαν μου
κρυὸν ὅπως τὸ σιόνιν.
Ἐκρυφοκτύπαν ἡ καρκιὰ
τ' ἄστρα ἐκρυφοτρέμαν
τὰ νέφη ἀσπστάριστα
ἐπελλοδκιανεθκοῦνταν
τζί' ἐκάμνασιν τὰ στήθη μου
κλουθὶν δίκως ἀροέραν.
Ἡ μέρα ἐπισμάτπωννε
κοντὰ σου νὰ μὲ φίκη
τζί' ἔν ἔγυρνε νὰ τζοιμπῆ
νᾶθρη τζί' ἡ σκέψη ὦραν
νὰ βάλη τὲς γαλάτες τῆς
τὰ τζιύμματα νὰ πνίξη.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ

Μ Ε Σ Τ Ω Μ Α

Δὲν πρόλαθα νὰ σὲ χορέψω στὰ γόνατα
καὶ τρύπωσε ὁ πειρασμὸς στὰ μάτια σου
δὲν πρόλαθα νὰ σοῦ μάθω τὸ ἄλφα βῆτα
καὶ στάχουσε ὁ ἔρωτας στὸ σπῆθος σου
κι' ἐκεῖ ποῦπαίρνα νὰ σοῦ φιλήσω τὸ μέτωπο
ἔσταζαν τὰ χεῖλη σου φωτιά
ἔσταζαν τὰ χεῖλη σου ἔρωτα
ἔσταζαν τὰ χεῖλη σου μπόρες.
Μιά στιγμὴ.....
ἔκανα μιὰ στιγμὴ νὰ σ' ἀγκαλιάσω
καὶ μοῦπες.....
δὲν ἔχω πατέρα
δὲν ἔχω φίλο
δὲν ἔχω ἀδελφός.
Μὴ μὲ κοιτάξεις
κι' εἶμαι φωτιά.....

ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗΣ

DYLAN THOMAS

ΕΛΩ ΜΕΣ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν ἀνοιξὴ ἄστρα κολυμπᾶνε στὸ κενό·
 ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴ στολισμένη χειμωνιά
 πέφτει κατάχαμα ὁ γυμνὸς καιρὸς·
 αὐτὸ τὸ θέρος καίει ἑαρινὸ πουλί.

Τὰ σύμβολα ἐπελέγησαν ἀπ' τοῦ ἐνιαυτοῦ
 τὶς τέσσερις ἐποχιακὲς ἀκτὲς τὶς βραδυγύριστες,
 μὲς τὸ φθινόπωρο διδάσκουν τρεῖς ἐποχιακὲς φωτιεῖς
 καὶ τέσσερα φθογγόσημα πουλιῶν.

Ἐπὶ τὰ δέντρα θὰ μπορούσα νᾶλεα καλοκαίρι,
 καὶ τὰ σκουλήκια γιὰ χειμῶνα μπόρες
 ἢ γιὰ κηδεῖες τοῦ ἥλιου
 θὰ μπορούσα νὰ μάθω ἀπ' τοῦ κούκου τὴ φωνὴ τὸ καλοκαίρι
 καὶ τὴν καταστροφή νὰ διδαχθῶ ἀπ' τὸν ὄκηρῶ.

Λέει τὸ σκουλήκι πιὸ εὐγλωττα γιὰ καλοκαίρι παρὰ ὅτι τὸ ρολόι,
 εἶν' ὁ τεμπέλης καλεντάριο ζωντανὸ τῶν ἡμερῶν·
 σὰν τί νὰ μοῦλεγε ἂν ἕνα ἔντομο ἄχρονο
 δηλώνει πῶς τὸ σύμπαν καταστρέφεται;

ΑΥΤΟ ΤΟ ΨΩΜΙ ΠΟΥ ΣΠΑΖΩ

Αὐτὸ πὸν σπάζω τὸ ψωμί ἦταν καλαμπόκι κάποτε,
 καὶ τοῦτο τὸ κρασί πάνω σὲ ξένο δέντρο
 καταποντίστηκε μέσα στὸ φρούτο του·
 τὴ μέρα ὁ ἄνθρωπος ἦ τὸ κρασί τὸ βράδυ
 τὰ σιτηρὰ ρίξεσε κάτω κι' ἔσπασαν τοῦ σταφυλιοῦ τὴν εὐθυμία.

Σὲ τοῦτο τὸ κρασί κάποια φορὰ τὸ θερινὸ αἶμα
 κλώτσησε μὲς τὴ σάρκα πὸν τ' ἀμπέλι κάλυπτε,
 σὲ τοῦτο τὸ ψωμί κάποια φορὰ
 τὸ καλαμπόκι μὲς τὸν ἄνεμο εὐθυμοῦσε·
 ὁ ἄνθρωπος ἔσπασε τὸν ἥλιο κι' ἔσπρωξε κάτω τὸν ἀγέρα.

Ἡ σάρκα αὐτὴ πὸν σπάζεις, τὸ αἶμα αὐτὸ πὸν ἀφήνεις
 νὰ ἐξολοθρευεῖται στὶς φλέβες μέσα
 ἦταν τὸ καλαμπόκι κι' ἦταν τὸ σταφύλι
 πλασμένα ἀπὸ τὸ σαρκίνο χυμὸ κι' ἀπὸ τὴ σαρκίνη τὴ ρίζα·
 τὸν ἄρτο μου πὸν ἀρπάζεις, τὸ κρασί μου πὸν ρουφᾷς.

ΤΑ 24 ΧΡΟΝΑΚΙΑ

Τὰ εικοσιτέσσερα χρονάκια μου θυμίζουνε τὰ δάκρυα τῶν ματιῶν μου.
Τὸν πεθαμένο θάψε γιατὸ φόβο ὅτι οἱ νεκροὶ περπατῶν μὲ κόπο
πρὸς τὸν τάφο.

Μὲς τῆ βουβώνα πού ὀδηγεῖ πρὸς τῆ πυγῆ σὰ ράφτης ταπεινώθηκα
φόρεμα ράβοντας γιατὸ ἓνα ταξίδι
κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ σαρκοφάγου τοῦ ἥλιου.
Ντυμένος νὰ πεθάνω, τὸ φιλήδονο ἄρχισε τὸ βάδισμα
μὲς τις κοκκινωπές μου φλέβες γεμισμένες χρήματα,
τὸν τελευταῖο τῆς ἀπλῆς τῆς πόλης δρόμο προχωρῶ
τόσο μακρὰ ὅσο γιατὰ πάντα θᾶναι.

Η ΔΥΝΑΜΗ ΠΟΤ....

Ἡ δύναμη πού μὲς τὸν πράσινο σωλήνα τ' ἄνθος ὀδηγεῖ
τὴν πράσινη ὀδηγεῖ ἡλικία μου· πού φθείρει τῶν δεντρῶν τις ρίζες
εἶν' ἡ καταστροφή μου.
Κι' εἶμαι βουβὸς νὰ λέω τ' ἀπατηλὰ τριαντάφυλλα
πού πάνω τους ἡ νύχτη μου ἔσκυψε ἀπ' τὸν ὅμοιο τοῦ χεμῶνα πυρετό.

Ἡ δύναμη πού τὸ νερὸ ὀδηγεῖ στὰ βράχια ἀνάμεσα
τὸ κόκκινο αἷμα μου ὀδηγεῖ· καὶ πού ξεραίνει
τὰ λάλα ρεύματα μὲ κάνει σὰν κερί.
Κι' εἶμαι βουβὸς νὰ λέω στὶς φλέβες μέσα
πῶς πάνω στὸ βουνὸ πηδᾶνε οἱ ὅμοιοι τοῦ στόματος θηλές.

Τὸ χέρι πού στὴ λίμνη περιστρέφει τὸ νερὸ
τὴν ἄμμο ἀνακατεύει· πού τυλίγει τὸν θυελλώδη ἀγέρα
ἐλκύει τὰ μαζεμένα μου πανιά.
Κι' εἶμαι βουβὸς νὰ λέω ὁ κρεμασμένος
πῶς ὁ ἄργιλλὸς μου εἶν' καμωμένος ἀπ' τοῦ κρεμασμένου τὸν ἀσβέστη.

Τὰ χεῖλη τοῦ καιροῦ γιαιρεύουν τὴν πηγὴ τῆς κεφαλῆς·
ἀγάπη στάζει καὶ μαζεύει, μὰ τὸ πεσμένο τὸ αἷμα
τὰ τραύματά της θὰ παραίτη.
Κι' εἶμαι βουβὸς νὰ λέω ἓνας ἀγέρας τοῦ καιροῦ
πόσο καιρὸ δανείστηκε γιατὸ νὰ στριφογυρίζη γύρω ἀπ' τᾶστρα.

Κι' εἶμαι βουβὸς νὰ λέω τὸ μήνυμα ἐρωτευμένου
πῶς μέσα στὸ σεντόνι μου τ' ἀπατηλὸ σκυλῆκι πάει παρόμοια.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗ ΠΛΑΚΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΙΛΙΚΟΥΣ
ΣΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ — ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ — ΚΥ-
ΠΡΙΑΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΙΧ.
ΠΙΣΣΑ — ΤΑ «ΕΙΚΟΣΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ» ΤΟΥ ΠΑΓ-
ΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΠΙ-
ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ — ΠΕΝ-
ΤΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ — ΤΟ «ΠΡΑ-
ΚΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ» — Η
ΝΑΔΙΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ — ΚΡΑΤΙΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ
ΣΤΟ ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Ἡ παράδοση σὰ ἐθνικά θέματα ἔχει, προ-
παντὸς γιὰ τὸ λαό, ἰσχυρότερο συναισθημα-
τισμὸ παρά τὸ καθαρὰ ἱστορικὸ γεγονός. Ἐξ
ἄλλου συχνὰ τὰ στοιχεῖα τῆς παράδοσης προ-
έρχονται ἀπὸ πραγματικὰ ἱστορικὰ γεγονότα
ἢ δηλώνουν βαθύτερους πόθους. Αὐτὴ ἡ πα-
ράδοση ἔθρεψε γενιὲς γενιῶν.

Παράδοση, πού δὲν ὑπάρχει κοινὸς ἄνθρω-
πος νὰ τὴ διαφιλοτιμηθῆ, εἶναι τὸ πῶς στὰ χρό-
νια τῆς Ἐθνικῆς Ἐθνεγεροῦσας ὁ Ἐθνομάρτυ-
ρας Κυπριανὸς φιλοξένησε φιλικούς στὴν Ἑλ-
ληνικὴ Σχολή, τὸ σημερινὸ Παγκύπριον Γυμνά-
σιον. Αὐτὴ τὴν παράδοση πρὶν χρόνια ὁ «Ἑλ-
ληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου» θεώρη-
σε ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν νὰ τιμῆσιν μὲ τὸν ἐν-
τοικισμὸ εἰδικῆς ἀναμνηστικῆς πλάκας στὸ ὑ-
πόγειον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Ἔτσι ὁ
κῆρυξ αὐτὸς ἀπὸ μιᾶς παράδοσης ἔγινε τόπος
ἐθνικοῦ προσκυνήματος, εἰδικὰ γιὰ τὴν σπου-
δάζουσα νεολαία. Ἡ ὠφέλεια ἀπὸ ἕνα τέτοιο
προσκύνημα κ' ἢ ἀνάπλασιν στὴ φαντασίᾳ τοῦ
καθενὸς ἐθνικὰ συναισθηματικῶν σκηνῶν πρέ-
πει νὰ ὑπολογίζεται, προπαντὸς σὲ ἀμφίρρο-
πες ἐποχές.

Γιατὶ ὁμοῦ ἐντοικίστηκε ἡ πλάκα στὸ ὑπό-
γειον αὐτὸ πού γειτονεύει μὲ τὸ δρόμον (καὶ
λένε πῶς ἀπ' ἐδῶ ξεκινούσε σήραγγα πρὸς
τὴν Ἀρχιεπισκοπή); Ἀπλούστατα γιατί τὸ ὑ-
πόγειον αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικὸ ὑπόλειμμα ἀπὸ
παλιὰ κτίσματα, κ' ἴσως ἀνῆκε στὸ ἀρχικὸ
ἐκεῖνο τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς.

* * *

Οἱ ἐκθέσεις βιβλίου ἀποτελοῦν πάντοτε ἕνα
ἐρέθισμα γιὰ τὸ φιλαναγνωστικὸ κοινόν. Εἶναι
ἕνας τρόπος νὰ τοῦ γνωστοποιήσῃς πῶς χειρο-
πιασὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἐκδόσεως, παρά ἢ ἀ-
πλῆ ἀναγγελία στὴν ἐφημερίδα ἢ τὸ περιοδι-
κόν. Ἐξάλλου μιὰ ἐκθεσιὴ δημιουργεῖ καὶ μὲ

τὴν κοσμικὴ τῆς μορφῆ συζήτησιν γύρω ἀπὸ
ἐκδόσεις καὶ συγγραφεῖς. Καὶ ὅταν συνοδεύε-
ται μὲ κατατοπιστικὴς ὁμιλίης προβάλλει πιά
τὴ λογοτεχνικὴ καὶ τυπογραφικὴ κίνησιν ἐνὸς
τόπου.

Γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους ἐγγράψαμε
στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας
τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τῆς Κύπρου τὴν ἀπὸ
μέρους τῆς ἐπίσημης διοργάνωσιν ἐκθέσεων κυ-
πριακοῦ βιβλίου σὲ ὁμογενεῖς καὶ ξένες κῆ-
ρες. Αὐτὸ κ' ὅλας δίνει θάρρος στοὺς κυ-
πρίους συγγραφεῖς καὶ γιὰ πῶς εὐπαρουσία-
στες ἐκδόσεις, ἔστω κ' ἂν ἡ πώλησιν στὸν ἄλ-
λο τόπον δὲν θὰ τοὺς προσφέρει τίποτε. Ἡ ψυ-
χικὴ ὁμοῦ ἱκανοποίησιν πῶς προσέχτηκε καὶ
προβλήθηκε τὸ βιβλίον τοὺς πάντοτε δημιουρ-
γεῖ φιλοδοξίες, πού ὠφελοῦν τὸν τόπον μας.

* * *

Δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμοῦμε πνευματικὴς ἐρ-
γασίης πού κρύβονται μὲς τὰ συρτάρια τῶν
συγγραφέων τους. Οἰκονομικοὶ λόγοι, δειλία,
πού ἐπιβάλλουν κοινωνικὴς ἀντιπνευματικὴς
συνήθειες, ἐπαγγελματικὴ σκοπιμότητα ὑπο-
χρεῶνουν πολλοὺς νὰ μὴ δίνουν στὴ δημοσι-
ότητα τίς ἐργασίης τους αὐτές. Τολμοῦν ὁμοῦ
νὰ τίς δείκνουν σὲ κάποιους φίλους ἴσως γιὰ
νὰ ἱκανοποιήσουν μιὰ νόμιμην ἀλλὰ ἀνώδυνην
φιλοδοξίαν τους.

Μιὰ τέτοια ἐργασία εἶναι ἡ πολυτομὴ ἀνθο-
λογία κυπριακῆς ποίησιν τοῦ Μιχ. Πισσᾶ. Εἶ-
χα τὴν ἑκακίρια νὰ τὴν φυλλομετρήσω καὶ νὰ
συζητήσω μαζί μὲ τὸν ἀνθολόγον τὴν κατάτα-
ξιν, ἐπιλογὴν καὶ ἄλλες λεπτομέρειες. Μπορεῖ
μερικὴς ἀνθολογίης κυπριακῆς ποίησιν νὰ ἔ-
χουν ὄψει ἕνα ἀξιοσημείωτο πανόραμα, ἰδίως
τῆς σύγχρονης. Ἡ ἀνθολογία ὁμοῦ τοῦ Πισ-
σᾶ παρουσιάζει μιὰ πλατεῖαν ἀντιπροσώπευσιν
τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς, ἐκκλησιαστικῆς,
ποιητικῆς καὶ σύγχρονης (καθαρεύουσα,
δημοτικῆ, ἰδιωματικῆ) ποίησιν μὲ προλεγόμε-
να, γλωσσάρια, πίνακες καὶ βιβλιογραφία.

Καὶ γεννιέται τὸ ἐρώτημα: Ὑπάρχει ὄργα-
νισμὸς, πού θ' ἀναλάβῃ τὴν οἰκονομικὴν εὐ-
θύνην ἐνὸς τέτοιου ἔργου, πού ἢ ἀξία του ἢ
φιλολογικὴν πολλὴ εὐρύ ὀρίζοντα θ' ἀνοίξῃ στὰ
κυπριακὰ γράμματα καὶ ταυτοχρόνως θὰ μᾶς
γνωρίσῃ στὸν ὑπόλοιπον ἑλληνισμόν; Πάντα
παραπονιόμαστε πῶς ὑποτιμᾶται ἡ κυπριακὴ
πνευματικὴ παραγωγή. Ἄλλα δὲν φροντίζου-
με ἐπίσημως καὶ συνεχῶς νὰ τὴ μελετοῦμε,
νὰ τὴ σχολιάζουμε καὶ νὰ γνωστοποιήσουμε στὸ
εὐρύτερον πανελλήνιον κοινόν τίς θέσεις τῆς
εἴτε μὲ συνολικὴς ἐκδόσεις, εἴτε μὲ προσε-
κτικὰ πανοράματα. Κι' ὅσες φορές ἐπιχειροῦ-
με νὰ πραγματοποιήσουμε τὴν ἐπιταγὴν αὐτὴν,

τήν περιορίζουμε σε εκδόσεις φτηνές, προπαντός σε περιορισμένο αριθμό ανιτύπων και μεταξύ μας.

* * *

Έχει κάποιον ύγινη σκοπό ή προσπάθεια τοῦ σχολείου νὰ προβάλλη τὶς ἐργασίες του; Ἀσφαλῶς πρέπει νάχη φιλοδοξία τὸ σχολεῖο ν' ἀποδώσῃ περισσότερο καὶ τὰ ὅσα πέτυχε νὰ τὰ κωδικοποιήσῃ, ὅχι γιὰ ἀπλὴ ματαιοδοξία, ἀλλὰ γιὰ δημιουργία νέων καὶ συνεχῶν εὐκαιριῶν μὲ σκοπὸ τὴν πνευματικὴν ἀκτινοβολία στοὺς τροφίμους του καὶ στοὺς περιβάλλον τους. Ἐξάλλου μὲ τὴν κοινοποίησιν τῶν ἐργασιῶν ἐνὸς σχολείου δημιουργεῖται καὶ μιὰ εὐγενικὴ ἀμίλλα ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ὁμοίου ἢ συγγενικοῦ τύπου ἰδρύματα, ἀσφαλῶς πρὸς τὸ καλὸν τῶν τροφίμων ὅταν οἱ ἐμφανίσεις ἢ προβολές δὲν ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ ὕψος καλοῦ ἐπιπέδου.

Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ἔχει πολὺ μεγάλην παράδοσιν καὶ δίκαια σεμνύνεται πῶς ἀπὸ τὰ θρανία του πέρασαν φυσιογνωμίες ξεχωριστές γιὰ τὸν κυπριακὸν χῶρον. Καὶ ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή τοῦ τόπου χρωστᾷ τὸ μεγαλύτερό της μέρος καὶ στὴν παιδεία ποὺ πρόσφερε ἡ σχολὴ αὐτή. Μιὰ ἐκδοσὴ τοῦ σχολείου μὲ τίτλον «Ἐἴκοσι Διηγήματα», (Λευκωσία, 1971), ποὺ ἐπιμελήθησαν οἱ Χρ. Κολιός καὶ Κ. Βασιλείου, δείχνει τὶς ἐπιδόσεις παλιῶν μαθητῶν του στὸ διήγημα, ἕνα εἶδος μᾶλλον παραμελημένο σήμερα, ποὺ ἀπαιτεῖ ὁμῶς καὶ ταλέντο καὶ ἀσκησιν. Θεωρῶ ἀξιόλογον προσφορὰ τοῦ σχολείου κοντὰ στίς ἄλλες του ἐκδόσεις τὴν ἐπιλογὴν αὐτὴ ἀπὸ τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιευμένα διηγήματα στὸ περιοδικό του.

* * *

Τὸ φθινόπωρο ἄρχισε στὴν Κύπρον μὲ τρεῖς ἐκδηλώσεις, ποὺ πραγματικὰ ἀποτελοῦν γεγονόσιν καλλιτεχνικό, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἐθνικό τόσο γιὰτὶ πραγματοποιηθῆκανε στὸ Ἔτος Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, ὅσο (καὶ προπαντός) γιὰτὶ τὸ ζητοῦσε καὶ ἡ ἀγωνιώδης ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀποψὴ πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα ἐδῶ κάτω στὴ Νότια Ἑλλάδα. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς εἶναι ἡ κάθοδος τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν, τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας τοῦ Ε.Ι.Ρ.Τ. καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Αὐτὲς οἱ καλλιτεχνικὲς ἐπαφές μὲ τὸ κέντρο μας, ὅταν μάλιστα προβάλλουν καὶ ἑλληνικὲς δημιουργίες, τονίζουν ἠθικὰ καὶ ὑπόσχονται πῶς ὁ βασικὸς κορμὸς μας διατηρεῖ ἀνθρωπότητα. Καὶ ὁ πολὺς κόσμος, ὁ ὑγιής ἀπὸ κάθε πλευρὰ, ἐκτιμᾷ τὶς ἐπισκέψεις αὐτοῦ τοῦ τύπου, δὲν κάθεται ὅπλ. νὰ φιλοκοσκινίζῃ στατιστικὲς καὶ οἰκονομικὲς κινήσεις, ποὺ ἀνήκουν πραγματικὰ στοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας.

Ἄν στίς καθόδους αὐτὲς προσθέσουμε τὰ εἰδικὰ σεμινάρια (ιατρικῆς, ἀστροναυτικῆς κλπ.), τὶς καλλιτεχνικὲς ἐκθέσεις μὲ ἀξίους ἀντιπροσωπευτικούς παράγοντας τῆς νεοελληνικῆς τέχνης (οἶον τὸν Τάσσο) καὶ τὶς ἐπισκέψεις ὁμάδων (φοιτητὲς Πανεπιστημίων καὶ

ἄλλοι), τότε ἡ παρουσία τοῦ κέντρου εὐρύνεται καὶ ἀποτείνεται καὶ πρὸς τὶς εἰδικὲς τάξεις. Ἀσφαλῶς θὰ συμπληρωθῇ ἡ εἰκόνα τῶν ἐπαφῶν ἂν λογαριάσουμε καὶ τὶς ἐπισκέψεις κυπριακῶν ὁμάδων κατὰ πρόσκλησιν τοῦ κέντρου. Νομίζω πῶς μπήκαμε πιά σ' ἕνα ἀξιόλογο καὶ ἀποδοτικὸ δρόμον ἀναφορικὰ πρὸς τὶς ἐπαφές κέντρου καὶ Κύπρου.

* * *

Δὲν εἶναι ἀπὸ συναδελφικὴ ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ ἀπὸ εὐρύτερη πνευματικὴ ποὺ ὀφείλομε νὰ σχολιάσουμε μερικὲς περιοδικὲς ἐκδόσεις τοῦ ἐλλαδικοῦ χῶρου. Ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς περιορίζονται σὲ εἰδικούς χώρους, ἄλλες ἀπλώνονται στὸν ἐθνικὸν χῶρον καὶ ἐνῷ θαρρεῖς πῶς λογαριάζουν περισσότερο τὴν ἐπιχειρησιότητα κωδικοποιῶν στοιχεῖα χρήσιμα γιὰ τὸ μέλλον τόσο στὸν κύκλον τῆς ἱστορίας, ὅσο καὶ τῆς λαογραφίας καὶ τῆς φιλολογίας.

Ἡ «Μακεδονικὴ Ζωὴ» τοῦ Κλ. Τσοῦρκα προσφέρει τακτικὰ τόσο ὑλικὸ ἀπὸ τὴ Μακεδονικὴ περιοχὴ καὶ μ' ὅτι σχετίζεται μ' αὐτὴν (μακεδονικὴ ὁμογένεια), ἔχει τέτοια ἐκλεκτὴ ἐκτυπωτικὴ παρουσίασιν μὲ τὶς πολλές πολυχρῶμες φωτογραφίες, δίνει τόσο πλούσιον ἀρχαιολογικόν ὕλικόν, ποὺ μπορεῖ δίκαια νὰ τοποθετῆται στὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ν' ἀμιλλᾶται ἐκδόσεις πολυτελείας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Καὶ ἄλλη φορὰ ἔχουμε ἐπισημάνει τὸ περιοδικὸ αὐτό, ἀλλὰ δὲν ἀντέχουμε νὰ μὴν τὸ σχολιάσουμε ξανά. Ἡ «Ἠέα Σκέψη» τοῦ Χρ. Κουλουροῦ ἔφτασε τὸ 1006 τῆς τεύχος. Τοῦτο καὶ ὅλας ἀποτελεῖ ὀρόσημον γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀντοχὴ τῆς καὶ νὰ κρίνῃ τὴ δραστηριότητά της. Καὶ πραγματικὰ δημοσίευσε ὑλικὸ λογοτεχνικό, κριτικὸ καὶ καλλιτεχνικό, μὲ ποικίλα σχόλια, ποὺ ὅλα ἔδειχναν νέους, σύγχρονους, ἀλλὰ ὑγιεῖς προσανατολισμούς, χωρίς περιφρόνησιν τῆς παράδοσης, ἀλλὰ καὶ μὲ τόλμην νὰ προβάλλῃ τὸ ὑγιὲς καινούργιον. Τὸ «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη» τοῦ Κλ. Μαρμαρινοῦ κάμνει τὰ πρῶτα του βήματα. Παρουσιάζει ὑλικὸ ἀπὸ τὸν τομέα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ποὺ ὅρα τὴν ὅρα χάνεται, ἔστω καὶ ἂν ἡ μόδα τὸ ἐπαναφέρει σὲ ἕνα εἶδος κοσμικῆς ζωῆς. Προσφέροντας ὁμῶς πληροφορίες καὶ σχόλια μὲ κατάλληλες φωτογραφίες (ἔστω καὶ ἄσπρο-μαῦρον) δημιουργεῖ κίνησιν καὶ ἴσως καὶ πρακτικῶς νὰ βοηθῇ τὸν «Ἐθνικὸν Ὀργανισμὸν Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας» γιὰ διάθεσιν προϊόντων του. Ἄλλὰ καὶ τὰ «Κριτικὰ Φύλλα» τοῦ Ἰ. Χατζηφῶτη, ἰδίως τώρα μὲ τὸ σταμάτημα ἀπὸ καιρὸ περιοδικῶν τέτοιου τύπου, ἔδειξαν πόσο ἀναγκαῖον εἶναι ἕνα ὁσοῦτον ἐντυπον κριτικῆς, ποὺ νὰ κοιτάζῃ ἄφοβα παλιὰ καὶ τρέχουσα δημιουργία στὸν πνευματικὸ-καλλιτεχνικὸν τομέα, ὅχι γιὰ νὰ ἐπικρίνῃ καὶ νὰ συμβουλεύσῃ τάχα, ἀλλὰ γιὰ νὰ κωδικοποιήσῃ κινήσεις, νὰ τὶς ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ δώσῃ στοιχεῖα γιὰ περισσότερην ἔρευνα. Τὰ «Αἰολικὰ Γράμμα-

τα), που διευθύνει ο γνωστός νεοελληνιστής Γιώργιος Βαλέτας, φιλοδοξούν να μαζέψουν στις σελίδες τους τόν πνευματικό κόσμο της Αιολίας (παλιές δημιουργίες, καινούργια ταλέντα), ένα κόσμο με ισχυρή πνευματική παράδοση. Στο τεύχος άρ. 4, π.κ. που είναι αφιερωμένο στον Στράτη Μυριθίλη, ο νεαρός ποιητής Άκης Βοστανής δημοσιεύει μιά σειρά ποιήματα με τίτλο «Αιολικά Χαμόγελα», που πραγματικά εκπλήσσουν.

Σέ μια άλλη ευκαιρία θά μιλήσω και για άλλα περιοδικά έντυπα.

* * *

«Τό «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας» του άκούραστου Μάριου Βαϊάνου, (που τώρα κυκλοφορεί και τό περιοδικό «Ορίζοντες»), όπου πολύ ύλικό για όσους ένδιαφέρονται πραγματικά για τά γράμματά μας), εξακολουθεί νάναι τό έντευκτήριο τών γραμμάτων και τής τέχνης. Έκει εύκολα μπορείς νά συναντήσεις παλιούς γνώριμους και φίλους, νά γνωρίσης καινούργιους, ίδιως από την έπαρχία, νά συζητήσεις μ' αυτούς θέματα κοινού ένδιαφέροντος και νά πληροφορηθής για κι νήσεις.

Μιά επίσκεψή μου τελευταίως στό «Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας» (τίτλος πολύ χαρακτηριστικός και άληθινός) μου έτοίμασε μιά ένκληση: οργανωμένη ξενάγηση από τό γλύπτη Ζήση Άφερим στην «Έκθεση Κεραμεικής» στό Άμαρουσι και σέ συνέχεια μιά πολύωρη επίσκεψη στό εργαστήρι του με άλλους ειδικούς (γλύπτες, τεχνοκρίτες, φιλότεχνους). Έκτίμησα την τέχνη του. Προπαντός πληροφορήθηκα από πρώτο χέρι την πολύ κολακευτική άποψη μερικών όμοτέχνων του και ειδικών τεχνοκριτών. Και σκέφτηκα γιατί έδω στην Κύπρο δέν χρησιμοποιούμε τά νέα έλλαδικά ταλέντα, ασφαλώς όχι σέ βάρος τών κυπρίων, και προσκολληθήκαμε σέ κάποια παλιά όνόματα, πολύ λίγα;

* * *

Κάθε φορά που έμφανίζεται μιά νέα φωνή στό γράμματά μας έδω στην Κύπρο, πρέπει νά έπισημαίνεται και για λόγους δικαιοσύνης. Δέν έχουμε πολύ δυναμικό, ούτε τέτοια παραγωγή που ν' άμελοΰμε τέτοιου είδους έπισημάνσεις, περιμένοντας τάχα τόν χρόνο και τις πολλές καινούργιες επιδόσεις του νέου ταλέντου. Ίσα-Ίσα ή λογική και στην ώρα της άναφορά τόνώνει και τό νέον όμότεχνο και ένθαρρύνει και τους άλλους που έτοιμάζονται για παρουσίαση.

Ή Ναδία Δημητρίου με την ποιήσή της πρόσθεσε μιά νέα φωνή στη γυναικεία ποιητική όμάδα, που δρά σήμερα στό πρώτο έπίπεδο. Κι' ήρθε έτα ξαφνικά σ' αυτιά μας ή φωνή αυτή, γιατί ή ποιήτρια από χρόνια δοκιμάζει τις δυνάμεις της στό κρυφά για νά φανερωθί ξαφνικά με ώριμο έργο και όχι με έλπιδοφόρα σκόρπια δημοσιεύματα σέ περιοδικά έδω κι' έκει.

Όταν ό τόπος παρουσιάζει τη γυναίκα σέ ισότιμη πρός τόν άντρα προσφορά στην έπισημή και την τέχνη σημαίνει πώς πήρε πιά τόν άνηφορικό δρόμο τής προόδου. Κι' εύχαριστιόμαστε για τέτοιες διαπιστώσεις.

* * *

Δίκαια κι' επάξια τιμήθηκε με πρώτο κρατικό βραβείο για μυθιστορηματική βιογραφία ό συμπατριώτης μας πεζογράφος Μελής Νικολαΐδης. Ή τιμή όμως που του έγινε έχει άντίκτυπο εύεργετικό και σ' έμάς έδω στην Κύπρο. Συνθήσαμε νά μουρμουρούμε άδικαιολογήτως πώς ό πνευματικός κόσμος τής Άθήνας δέ μās πολυπροσέχει. Καλή άρχή μās πολυπροσέχει σέ βάρος μάλιστα άλλων έπαρχιών. Κι' αυτό εξαιτίας τών ειδικών πολιτικών συνθηκών του νησιού. Θά έχη κάποιος αντίρρηση πώς ό Μελής Νικολαΐδης ζή από χρόνια στην Άθήνα, πολιτογραφήθηκε στό έλλαδικά γράμματα. Άλλ' αυτό σημαίνει πώς κατά τη θράβευσή του δέν παραισέφρυσε κι' ό έννοϊκός όρος «Κύριος, τής ίδιότυπα έλεύθερης Κύπρου». Μεγαλύτερη τιμή και γι' αυτόν και για μās.

Κι' αναλογίζομαι τη μικροφυκία τών δΐθεν πνευματικών ανθρώπων του τόπου αυτού, που κάθε έπιτυχία συμπατριώτη τους ζυγνά στό μικρά τους στήθη τόν φθόνο. Κι' ό φθόνος αυτός τους όδηγει σέ παρασιωπήσεις ή τυπικές δηλώσεις, που μάλλον μικραίνουν τη σημασία τής έπιτυχίας. Δέ νοιώθουν πώς σ' ένα τόπο που λείπουν οί πολλοί άναγνωρισμένοι πνευματικοί άνθρωποι, δέν ύπάρχει πνευματική άνοιξη; Νομίζουν πώς ως μονόφθαλμοι θά έπιπλεύσουν; Άπλως δέν έχουν πνευματικόν ήθος, γι' αυτό πάσχουν.

ΚΥΠΡΟΣ Χ ΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΘΛΙΒΕΡΗ ΠΛΕΥΡΑ

Στό τεύχος Ίουλίου-Αύγουστου του περιοδικού («Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης») δημοσιεύεται ένα άνεκδιήγητο άνυπόγραφο σόολιο με τίτλο «Ή θλιβερή πλευρά». Στό σόολιο ύβρίζονται με πρωτοφανές μίος και πάθος όσοι τόλμησαν νά κάνουν παρατηρήσεις για τό «σεμινάριο» Νεοελληνικής λογοτεχνίας του όποιο προήδρευσε ό Άμερικανός καθηγητής κ. Κήλυ. Ύβρίζονται όσοι είχαν τό θάρρος νά πούν πώς δέν ήταν σωστό που ό καθηγητής Κήλυ, ένω προετοιμαζόταν από πολύ καιρό νά κατέβη στην Κύπρο για τό σεμινάριο και τις διαλέξεις του γύρω από τη Νεοελληνική λογοτεχνία, δέ ζήτησε πριν έρθη νά πληροφορηθί άν ύπάρχει και κάνας άνθρωπος που γράφει στην Κύπρο ή είναι όλοι ύπανάπτυκτοι κ' έγχρωμοι. Κι' όμως ήταν τόσο στοιχειώδες αυτό, που έπρεπε νά τό κάνει ό κ. Κήλυ έστω κι' από άπλή άβροφροσύνη. Έχτός άν δέν ήξερε πώς έρχόταν σ' Έλληνική περιοχή, εκτός άν τό παρέκαμπε. Και πάλι, όμως, είναι τελείως άδιανόπτο νά ζεκι-

νάμε για μιὰ χώρα για νὰ μιλήσουμε για λογοτεχνία και για μη ζητήσουμε να κατατοπιστοῦμε ἐνωρίτερα ἐν τι νι τούλάχιστο βαθμῆ για τῆ λογοτεχνία αὐτῆς τῆς χώρας. Και θὰ ἤμαστε πραγματικά ὑπανάπτυκτοι ἀν ἀνεχόμεστε αὐτὴ τὴν πρωτοφανῆ προσβολὴ τοῦ ἐθνισμοῦ και τοῦ πολιτισμοῦ μας χωρὶς νὰ ποῦμε λέξη, ὡς θὰ ἐπεθύμει ὁ συγγραφεὺς τοῦ θλιβεροῦ σχολίου.

Εἶναι ἄλλο ζήτημα τὸ ἐπίπεδο τοῦ σεμιναρίου, ἀν ἡ διάλεξη τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητῆ προοριζόταν για "Ἕλληνες πνευματικούς ἀνθρώπους ἢ για ζενόγλωσσα παιδάκια τοῦ G.C.E. Ἀντιπαρέχονται ἐπίσης τὰ ψεύδη και τὶς ὕβριστικὲς ἐκφράσεις τοῦ σχολίου, οἱ ὁποῖες τρέμω με τὴν ἰδέα ὅτι προέρχονται ἀπὸ «πνευματικὸ» ἀνθρώπο κ' οἱ ὁποῖες ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, βέβαια, εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἀπὸ ἐκπαιδευτικὸ. Ἐπιθυμῶ μονάχα νὰ ἐπισημάνω τὴ δουλοπρέπεια ποὺ ἀποπνέει τὸ σχολιο, τὸ ἴδιο πνεῦμα δουλοπρεπείας ποὺ σάρωσε ὁ ἀπελευθερωτικὸς μας ἀγῶν, ποὺ ἔχυσε τόσο αἶμα για νὰ τὸ σαρώσῃ. Κ' εἶναι πρωτίστως για νὰ ἐπισημάνω αὐτὴ τὴν ὀλέθρια δουλοπρέπεια ποὺ ἀπεφάσισα ν' ἀσχοληθῶ με τὴν πνιγερὴ ἀπόπνοια τοῦ σχολίου. Και θεθαίως ἐκ παραλλήλου πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι διαμαρτυρήθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ διαμαρτυρήθηκαν χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν ὅτι μπορούσαν ἔτσι νὰ χάσουν καμμιά ὑποτροφία στὴν Ἀμερική ἢ νὰ μὴν κολακεύουν ἀρκετὰ τὸν Ἀμερικανὸ καθηγητὴ ὥστε νὰ μεταφράσῃ ἀπὸ οἶκτο και σ' ἀνταπόδοση κάνα γλυκερὸ ἀποτυχημένο σιχούργημα τους, προπαντὸς ἀφοῦ ὁ ἴδιος δῆλωσε στὸ σεμινάριο πῶς «δὲν μορεοῖ ὁ ἴδιος νὰ διαλέξῃ τί νὰ μεταφράσῃ μὰ πρέπει νὰ τοῦ διαλέξουμε ἐμεῖς»!

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ

Τὸ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΧΙΠΠΥ

Τὰ μελετήματα και τὰ ἄρθρα ποὺ πολὺ συχνὰ βλέπουν τὸ φῶς για τὴ σημερινὴ νεολαία και τὰ προβλήματά της ζητοῦν συνθήως νὰ διαπιστώσουν ἀν πραγματικά οἱ νεώτερες γενιὲς ἀρχίζουν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν ὡς τώρα γραμμὴ πορείας τῆς ἀνθρωπότητας, ἀν ἔχουν ριζικά και σκόπιμα ἐπαναστατήσει, ἢ ἀπλῶς ἀρνοῦνται ὅτι ἐχόρτασαν ἢ ὅτι δὲν τοὺς ἱκανοποιεῖ. Ὅσοι καταπιάνονται σοβαρὰ με τὸ θέμα τῶν νέων, και δὲν βολεύονται κάτω ἀπὸ τὴν εὐκόλη γενικὴ μεμφιορία, καταλήγουν σὲ ἀντικειμενικὰ συμπεράσματα και σ' αἰσιόδοξες προβλέψεις. Δὲν εἶναι ἡ νεολαία ἕνας ξένος ἐχθρὸς. Ποὺ εἰσέβαλε ξαφνικά στὴν κοινωνία μας. Εἶναι ἡ ὀργανικὴ μας συνέχεια, ποὺ θρεμμένη ὅσο και ξαφνιασμένη ἀπὸ τὰ δικά μας ἐπιτεύγματα, κινεῖται πιὸ ἐλεύθερα, πιὸ ἀνήσχα, πιὸ κριτικὰ. Ζωντανὸ παιγνίδι της ἕνα ἀναλυτικὸ («γιατί») στὰ ἀπὸ μᾶς κλη-

ροδοτημένα και μιὰ θεαματικὴ ἀντίδραση στὶς ἀντιδράσεις μας.

Πολλὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα στὶς ἐκδηλώσεις τῆς νεολαίας "Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι και ὁ Χιππισμὸς. Ἀλλὰ τί εἶναι Χιππισμὸς; Εἶναι κίνημα; εἶναι διαφθορά; εἶναι νέα θεώρηση τῆς ζωῆς; εἶναι ἀρνηση και περιφρόνηση τῆς καθιερωμένης τάξεως; Μὲ τὸ δίκιο τους λοιπὸν πολλοὶ ἐρευνητὲς ψάχνουν νὰ θροῦνε τὴν οὐσία τοῦ φαινομένου, ἀν βέβαια ὑπάρχῃ κάποια οὐσία. "Ἐτσι κ' ἐμεῖς κοντὰ στὶς παλαιὲς μας ἀναζητήσεις γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς νεολαίας ἐρχόμαστε νὰ ἐξετάσωμε και τὸ φαινόμενο τοῦτο. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἀν μᾶς φαίνονται δυσάρεστα ἢ εὐχάριστα τέτοια κινήματα. Γιατὶ ἀπλούστατα χαρακτηρίζουν τὴν ἐποχὴ μας, ἀποτυπώνουν τὸν βαθύτερο παλμὸ της περισσότερο ἀπὸ τὰ διάφορα πολιτικὰ γεγονότα ποὺ προβάλλονται ἐντυπωσιακὰ ἀπὸ τὸν διεθνή τύπο και τὰ ἄλλα εἰδησεολογικὰ μέσα.

Ἐκεῖνος ποὺ μελέτησε ἐπὶ τόπου τὸ φαινόμενο Χίππυ εἶναι ὁ Γάλλος κοινωνιολόγος **Jean Morin**. Αὐτὸς ἔστρεψε πρῶτα τὴν προσοχὴ του στὸν γενικὴς μορφῆς ἀναβρασμὸ τῆς ἀμερικανικῆς νεολαίας. Καίσημειώνει πῶς οἱ ληξιαρχικὲς πράξεις ποὺ καθορίζουν τὴ γέννηση τοῦ φαινομένου, εἶναι τὸ 1963 — φοιτητικὴ ἐξέγερση στὸ Μπέρκλεϋ — και τὸ 1966 — πρῶτη ἐμφάνιση τοῦ κινήματος Χίππυ και τοῦ "flower power". Μιὰ ἀξιοπρόσεκτη παρατήρηση τοῦ Morin εἶναι ἡ σχετικὴ με τὴ διάκριση δύο πόλων στὸν ἀναβρασμὸ: Ἀπὸ τὴ μιὰ ὁ ὑπαρξιακὸς πόλος, με σύνθημα τὸ *Paradise now* («στὸν Παράδεισο τώρα»), κ' ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ στρατευμένος πόλος, με συνείδηση κυρίως πολιτικὴ. Ἀνάμεσα στοὺς δύο τούτους πόλους ἕνας κινητὸς πληθυσμὸς πορεύεται ἀπὸ νέους ἀνθρώπους λίγο-πολὺ ἰδεολογικὰ ἢ κοσμοθεωρητικὰ ἀστεγους, ποὺ ἀόριστα πιστεύουν ὅτι «ἡ κοινωνία πρέπει ν' ἀλλάξῃ».

Προτοῦ ἐξετάσωμε αὐτὸ τοῦτο τὸ κίνημα τῶν Χίππυς ἄς περιοριστοῦμε στὴν καταγραφή τῶν ἐκδηλώσεών του, σὲ μερικὰ «ψίχουλα» ἀπὸ τὶς ποιητικὲς ἐκφράσεις τῶν νέων τῆς Ἀμερικῆς στὰ λαϊκὰ τους τραγούδια, ποὺ ὀφείλονται στὴν Εὐγενία Σουριώτη-Μπέρκ, ἡ ὁποία και συγκέντρωσε τὰ Χίππικα τραγούδια και ἡ ἴδια τὰ μεταφράσε. Βασικὸς στόχος τῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ πόλεμος:

—«...Τί ἔμαθες σήμερα στὸ σχολεῖο παιδί μου... Ἐμαθα ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι τόσο τρομερὸς, ὅτι πολεμῆσαμε στὴ Γαλλία και στὴ Γερμανία, και μιὰ μέρα θάχω κι ἐγὼ τὴν ευκαιρία νὰ πάω νὰ πολεμῶ...»

«... Για ἔλατε ἐσεῖς κύριοι τῶν πολέμων... Σεῖς ποὺ ἔχετε θέλει μέσα σας τὸν χειρότερο φόβο ποὺ ὑπάρχει, τὸν φόβο νὰ κάνουμε παιδιὰ... Ἀπειλώντας τὸ μαρὸ μου τὸ ἀγέννητο, δὲν ἀζίζετε οὔτε τὸ αἶμα ποὺ κυλᾷ στὶς φλέβες σας. Οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς θὰ σᾶς

συγχωρούσε...)

—(«... Τί είδες γιυί μου; Είδα ένα νεογέννητο μωρό περικυκλωμένο από λύκους, μία γυναίκα που κλαιόταν, ένα κλαδί που έσταζε αίμα. Είδα πιστόλια και σπαθιά σε χέρια παιδιών... Άκουσα ένα κεραυνό που μ'ας προειδοποιούσε, ένα κύμα που θα μπορούσε να πνίξει όλον τόν κόσμο... Έναν άνθρωπο που ήταν πληγωμένος απ' την αγάπη κι έναν άλλο που ήταν πληγωμένος απ' τὸ μίσος...»)

«... Ήταν ένα ὄμορφο παιδί, εὐπλαστο. Γεννήθηκε χαρούμενο. Όμως ρωτοῦσε κι οἱ ἐρωτήσεις του ἐπεφταν σὲ κουφά αὐτιά. Οἱ γονεῖς δὲν εἶχαν καιρὸ ν' ἀπαντήσουν· νόμισαν πὼς οἱ δουλειές τους εἶχαν πὼς μεγάλη ἀξία. Έτσι, τὸ παιδί κατέθηκε στους δρόμους. Πῆρε τὶς ἀπαντήσεις του ἀπὸ τὰ δέντρα μὲ στραβά κλωνιά. Κύτταξ' τὸ τώρα πὼς ἔγινε... Κι ἦταν ἕνα ὄμορφο παιδί κάποτε... Ποιὸς φταίει ὅμως γι' αὐτό;... (Π. Παλαιολόγου, «Τὰ τραγούδια τους»).

Μὲ τὸς νέους αὐτοὺς γίνεται μιὰ νέα ἀπόπειρα ἀνακαλύψεως τοῦ ὑπάρχειν, τοῦ ἑαυτοῦ τους. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ γινόμεστε προσεκτικοὶ καὶ ὄχι νὰ ἀποδοκιμάζουμε ἀθασάνιστα, συγκεντρώνοντας μὲ προκατάληψη τὴν προσοχή μας στὰ παραστρατήματα ἢ στὶς ἀφέλειες τῆς στιγμῆς. Τὸ κίνημά τους ξεκίνησε σὰ μιὰ ἀντίδραση σ' ὀλόκληρο τὸν πολιτισμὸ, πὸ ἐκφυλίζεται σὲ μαλλιά, ὕφος, τραγούδια, κιθάρες, παρδαλὲς γραβάτες, σύμβολα πὸ μὸρεῖ ὁ καθέννας νὰ τὰ θάλῃ ἀπάνω του ἀκίνδυνα. Τὸν Χιππισμὸ μὸροῦμε νὰ τὸν ἀντικρύσωμε σὰ μονάδα ἢ σὰν σύνολο. Ἄλλοι θρίσκουν ἀνάμεσὸ του παιδιὰ μὲ καλλιέργεια, ἄλλοι θρίσκουν ἀσήμαντο ποσοστὸ ἄμορφωσιῶς. Ἄρκετοι θρίσκονται στὸ στάδιο τῶν σπουδῶν, εἶναι φοιτητές, σπουδαστές, καλλιτέχνες!... Ἄλλοι τοὺς ἀποδίδουν μιὰ ἀπάθεια ἀνεξήγητη, ἄρνηση χωρὶς θέση. Κυκλοφοροῦν ἀνάμεσά μας, χωρὶς νὰ κυτᾶζουν, δίκως νὰ ἐνοχλοῦν, χωρὶς νὰ δείχνουν ὅτι ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὶς δικές μας ἐνοχλήσεις. Σὰν νὰ μὴ εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό. Μὲ ἀνωτερότητα ἀντιπαρέχονται τὴν ἀδιακρισία πὸ τοὺς περιγάζεται σὰ νούμερα. Μήπως αὐτὸ δὲν εἶναι μᾶθημα ἀγωγῆς, ἔστω καὶ Χιππικῆς!

Ἄλλὰ οἱ ἀπορίες ὑπάρχουν καὶ μᾶς θασανίζουν. Τί θέλουν; Τί ζητοῦν; ποιὰ ἢ κατεύθυνσή τους; Εἶναι ἢ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν ὄριμων; Ἡ φρίκη ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, πὸ εἶναι ἱστορία πολέμων; Μήπως μᾶς θαρέθηκαν, μᾶς σιχάθηκαν, ἔχασαν τὴν ἐμπιστοσύνη στους κυβερνήτες; Εἶναι, μήπως, ἔλλειψη ἰδανικῶν;

Πέρα ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἐκδηλώσεις θὰ προσπαθήσωμε νὰ ἐξηγήσωμε κατὰ κάποιο τρόπο τὸ φαινόμενο ἐπικαλούμενοι τὶς μαρτυρίες τῆς κριτικῆς. Μιὰ πρώτη ἀπόπειρα ἐρευνας τοῦ διεθνούς Χιππισμοῦ λέγει ὅτι εἶναι:

—«Οἱ ἀκούρευτοι μὲ τὶς παρδαλὲς ἐμφανίσεις, μαζί δὲ μ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἄλλοι, ἢ ὄργι-

ομένη νεότητα πὸ, φάκνοντας γιὰ ἕνα καλύτερο κόσμο, γκρεμίζει τὸν παρόντα, χωρὶς νὰ ἀνοικοδομῇ τὸν μέλλοντα, χωρὶς κᾶν, νᾶχη ἔτοιμα τὰ σχέδια τοῦ μεγάρου πὸ ὄνειροπολεῖ νὰ χτίσῃ.» (Ἰωάν. Ξηροτύρη)

Ἐξετάζοντας τὴν ἱστορική πλευρὰ τοῦ θέματος ὁ καθηγητὴς Ξηροτύρης στὴν ἐρευνὰ του («Γενεὲς καὶ Ἀντιθέσεις», γράφει, ὅτι ἀνψυχίες τῆς νεότητας ὑπάρχουν σὲ ὄλους τοὺς αἰῶνες. Στὸ ἔτος 4.000 π.Χ. γονεῖς καὶ ἱερεῖς στὴν Αἴγυπτο θρηνοῦν γιὰ τὴν παραστρατημένη νεολαία. Στὰ 1300 π.Χ. εἶναι ἀπαρηγόρητοι οἱ γονεῖς στὸ Ἰσραήλ, γιὰτὶ οἱ θυγατέρες τους ἀπαιτοῦσαν νὰ τοὺς ἐπιτρέπουν τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἐρωτικῶν τους οἰστρῶν. Ὁ Ἡοίοδος χαρακτηρίζει τὴν νεολαία «ἐλαφρόμυαλη» καὶ «ἀνυπόφορη». Ὁ Σωκράτης καταδικάζει τὴν τυραννία πὸ ὕφιστανται οἱ δάσκαλοι ἀπὸ τοὺς νέους. Ὁ Πλάτων κατηγορεῖ τὸ παιδί, πὸ οὔτε ντρέπεται οὔτε φοβάται τοὺς γονεῖς του. Ἡ νεολαία τῆς Ρώμης χαρακτηρίζεται «παράτολη» καὶ «αὐθάδης».

Πὼς νὰ μὴ ὑπάρχουν ἀνάλογες ἐκδηλώσεις στὶς μέρες μας; «Σὲ χώρους πὸ ἦσαν ἱεροὶ, γράφει ὁ ἴδιος καθηγητὴς, διαβάξει κανεῖς συνθήματα ἐπαναστατικά· ἢ βλέπει στοὺς τοῖχους ζωγραφισμένες εἰκόνας σεξουαλικότητας πὸ φθάνουν ὡς τὴ δαστροφή».

Γιὰτὶ λοιπὸν ἡ ἀλλοφροσύνη καὶ ἀποχαλίνωση τῆς νεότητας;

Μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες, ὑποστηρίζει ὁ καθηγητὴς Ξηροτύρης, τοῦ ξεσηκωμοῦ καὶ τῆς ἀλόγιστης καταστροφῆς εἶναι ὅτι («οἱ νέοι γεννήθηκαν στὶς εὐημεροῦσες βιομηχανικὲς κοινωνίες, ὅπου ἡ ἐξασφαλισμένη καλοπέραση τοὺς ἔχει ἀφαιρέσει τοὺς ὕλικους στόχους, πρὸς τοὺς ὁποῖους θὰ μὸροῦσαν νὰ στρέψουν τὴ δραστηριότητά τους».

Βέβαια ὁ ἐρευνητὴς δὲν πιστεύει ὅτι ἡ εὐμάρεια μεταβάλλει τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἀγγέλους. Μὸρεῖ ἢ σημερινὴ νεολαία νὰ ὀνομάζεται γενεὰ τῆς πολυτελείας, ἢ εὐμάρεια νὰ δημιουργῇ τὰ παλιόπαιδα κατὰ τοὺς Πολωνοὺς, νὰ ὀδηγῇ στὴν τρέλλα κατὰ τοὺς Ἰάπωνες, πάντως γεγονὸς εἶναι ὅτι τὰ σημερινὰ νιάτα βρίσκονται σὲ ἐπίπεδο, πὸ δὲν ἔχει φθάσει ἢ νεότητα ἄλλων ἐποχῶν. Τρέλλα, χιππισμὸς, ἐπίφαση διαθορᾶς καὶ συγχρόνως ὑπεροχῆ. Τὴν βλέπουμε σὲ ἐπιτεύγματα, σὲ σπουδές, σὲ ἔργα, σὲ πράξεις ἠρωτικές. (Π. Παλαιολόγου: Γενεὰ πολυτελείας).

Σὲ μιὰ συνέντευξή του γιὰ τὰ ἑλληνικά νιάτα, νὰ τί ἔλεγε ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος: «Ἡ ποιότης τῶν νέων μας, εἶναι ἐξαιρετική. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, δὲν τὸ ἔχουν ὑποψιασθῇ καὶ τοὺς ἀγριεῦσαν. Ἐπιμένω νὰ τονίσω, ὅτι ἔχομε θαυμάσια παιδιὰ. Σεμνὰ καὶ θαρραλέα. Καὶ πάνω ἀπ' ὄλα ἠθικά».

«Ἠθικά», ἴσως, γιὰτὶ τὰ παιδιὰ τῶν προηγούμενων γενεῶν λόγῳ ἀνεπάρκειας ἐρωτικῆς τρωφῆς τὰ γέμιζε πονηρίες, βρωμίες,

συμπλέγματα, διαστροφές.

“Ας δοῦμε ὅμως τὸ κίνημα τῶν Χίππυς σὲ σύγκριση μὲ ἄλλα γνωστὰ κινήματα τῆς νεώτερης Ἱστορίας. Ὁ Ἄγγελος Τερζάκης τὸ κίνημα τῶν Χίππυς θεωρεῖ («σύνθετο»): «κοινωνικοκαλλιτεχνικό». Στὴν ἐπιφυλλίδα τοῦ («Βήματος») («Τὸ ἄκουρο φαινόμενο») γράφει γι’ αὐτό: «Σ’ ἀντίθεση μὲ ἄλλα γνωστὰ κινήματα τῆς νεώτερης Ἱστορίας, ξεκινημένα ἀπὸ ἰδεολογίες συγκροτημένες σὲ συστήματα, σὲ κοσμοθεωρίες μὲ ἀντίκρουσμα πραγματικὸ ἢ πολιτικὸ, τὸ φαινόμενο Χίππου εἶχε τὴν ἀφετηρία του στὴν ἀοριστία, τὴ διαθέσιμότητα τῆς καθαρὰ αἰσθητικῆς ροπῆς. Ἡ κυριώτερη ἀντίρρηση ἀπέναντι του στάθηκε τὸ («τί θέλει ἐπιτέλους; τί προτείνει;») Καὶ ναὶ μὲν πρότεινε ὀρισμένα πράγματα, τὴν εἰρήνη, τὴ φυσικὴ συμβίωση, τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν καταδυνάστευση τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ, αὐτὰ ὅλα ὅμως ἦταν ἀνίσχυρα νὰ πείσουν τοὺς θετικούς ἀνθρώπους πού ἔχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο, ἰκανὸ νὰ δημιουργήσῃ ὑποδείγματα ζωῆς. Τὸ φαινόμενο Χίππου παρέμεινε στὴν κοινὴ συνείδηση περισσότερο σὺν ἀντίδραση συγκεκριμένη, ἐρασιτεχνικὴ, μὴ ἀπόδραση, παρὰ σὺν πρόταση νοητῆ. Ἄν θεωρήθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐπικίνδυνο ἦταν γιὰ τὶς παρενέργειές του: τὰ λεγόμενα «ψυχοδηλωτικά» θέματα. Ἄλλὰ μὴ ξεχνᾶμε πὼς τὰ μέσα αὐτὰ ἦταν καὶ οἱ παράδοιοι τῶν *decadants* ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν τοῦ 1880.» Ὁ ἴδιος κριτικός καὶ συγγραφέας ἐγγράφει τὸ κίνημα σὸ «περιθώριο τῶν καλλιτεχνικῶν κινήματων) ἐξ αἰτίας τῆς ἀοριστίας τοῦ Χιππισμοῦ, τῆς προσφυγῆς του σὲ φιλοσοφικὲς καὶ μεταφυσικὲς δοξασίες τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς, τῶν ἐκφραστικῶν τῶν τρόπων, κάποιας ροπῆς του πρὸς τὸν μῦθο καὶ τῆς ἀποφασιστικῆς ἀποκοπῆς του ἀπὸ τὴν ὠμὴ πραγματικότητα. Τὸ θεωρεῖ κίνημα ἀποκλειστικὰ νεανικὸ, πού ἔχει συνδεθῆ ἀναγκαστικὰ μὲ τὴν μεταβατικότητα τῆς γενεᾶς πού τὸ ἐξέθρεψε. Δὲν εἶναι δόγμα θεωρητικὸ γιὰ νὰ μεταδοθῆ, νὰ διδαχθῆ στοὺς διαδόχους τῆς. Οἱ στόχοι του, χιμαιρικοί σὲ πρῶτο ἀντίκρουσμα, δὲν φαίνεται νὰ ἀντέξουν στὴν ἐπίθεση τοῦ πραγματικοῦ. Εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ καλὰ καὶ κακὰ ἐνδεχόμενα καὶ προδίδεται ἀπὸ μέσα του κάθε μέρα. Τὸνομά του ἔγινε γιὰ πολλοὺς συνώνυμο τοῦ ἐγκλήματος, τῆς σεξουαλικῆς ἀκράτειας, τῆς τοξικομανίας. Ἔτσι ὅλα αὐτὰ τὸν καταδικάζουν πρὶν ἀκόμα φεαρῶ.

Ὁ *Jean Morin*, ὁ Γάλλος καινωσιολόγος πού μελέτησε τὸ φαινόμενο Χίππου, μιλώντας εἰδικὰ γιὰ τὰ νεανικὰ ἀμερικανικὰ κινήματα λέει:

—«Πιστεύω πὼς γιὰ πρώτη φορὰ στὴ δυτικὴ Ἱστορία ἐμφανίζεται ἕνα συναίσθημα πού τὸ κατέστειλαν πάντοτε σκληρὰ ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα: ἡ θαθεῖα ἰδέα πὼς ἡ οὐαία τῆς ζωῆς δὲν βρίσκεται στὴν ἐργασία, στὴν τεχνικὴ, στὴν κατάρτιση τοῦ κόσμου, ἀλλὰ σὲ μιὰν

ἄλλη κατάρτιση, πού ἀνάγεται κυρίως στὸν στοχασμὸ καὶ στὴν ἀνακάλυψη τοῦ ἑαυτοῦ μας... Εἶναι μᾶλλον (δηλ. τὰ κινήματα) μιὰ ἀντίδραση στὴν καταναλωτικὴ ἡδονολατρεία, κηρύσσει περισσότερο τὴν ἀναζήτηση τῆς ἐσωτερικῆς γαλήνης παρὰ τῆς εὐτυχίας (...). Κατάλαβαν πὼς ὁ ἐξουσιασμός καὶ ἡ κατοχὴ μερικῶν ὑλικῶν μέσων δὲν λύνει τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς εὐτυχίας. Χρειάστηκε νὰ σημειωθῆ καὶ μιὰ πραγματικὴ κρίση ἀξιῶν αὐτῆς τῆς κοινωνίας, γιὰ νὰ νιώσῃ ἡ νεολαία σὲ βάθος τὴν κρίση τούτη, τὴ στιγμὴ ὅπου θὰ ἐνπλικιωνόταν καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνάγκη γιὰ κάτι διαφορετικὸ, πού περιεχόταν κίολα, ὡς ἕνα σημεῖο, τὸ σὺμπαν τῆς παιδικῆς τῆς ἡλικίας». (Α. Τερζάκης, «Ἀναθεωρήσεις»).

Τέτοια κινήματα πιστεύεται πὼς ἀποκτοῦν σημασία ἰδιαίτερη, ὅπως αὐτὰ μιᾶς ὀρισμένης νεολαίας. Ὅχι πὼς τὴ λύση τοῦ μέλλοντος θὰ τὴ δώσῃ ὁ χιππισμός ἢ τὰ ξεπάσματα τῶν ἄλλων πού ἔρχονται ἀπὸ διάφορα πανεπιστημιακὰ κέντρα. Ὅμως αὐτὲς οἱ ἀναταραχὲς παραδέχονται μερικοὶ εἶναι σημεῖα προ-ἄγγελα. Μέσα στὴν ἀοριστία τους, στὸν ἀνοργάνωτο καὶ ἀπειθάρχητο χαρακτῆρα τους, κρύβουν πολλὲς σημασίες. Τὴν ἀντίδραση πρὸς τὸν δελεαστικὸ πολιτισμὸ μας, τὴ δυσπιστία πρὸς τὶς διαφορὲς κοσμοθεωρίες, τὸν προσανατολισμὸ σ’ ἄλλες σφαίρες.

«Οἱ Χίππυς ἀπαρνοῦνται τὴν καταπίεση πού δημιουργεῖ ἡ κοινωνία τῆς κατανάλωσης, τὸν ἀνταγωνισμὸ στὴν ἀπόκτηση περισσότερης ὑλικῆς δύναμης καὶ τὴν συσσώρευση τῶν ἀπαιτητικῶν συστημάτων πού ἀπορροεῖ σὺν ἀναγκαιότητες ἀπὸ αὐτὲς τὶς καταστάσεις. Θέλουν τὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν καταπίεση αὐτῆς τῆς κοινωνίας καὶ ζητοῦν τὴν ἀπόλυτη ἐκφραση τῆς ἐλευθερίας... Μέσα τους — μέσα μας — καίει ἡ φλόγα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, καίει ἀκόμα ἡ φλόγα τῆς δημιουργίας ἐνὸς κόσμου πῶς δικαίου καὶ πῶς εἰρηνικοῦ». (Κάτε Ἐρικστάϊν: «Γιατὶ ἀγαπᾶμε τὸν Μαρκοῦζε», Δημιουργίες, τεύχος 10).

Σὲ τελευταία ἀνάλυση τὸ κίνημα τοῦ Χιππισμοῦ δύναται νὰ θεωρηθῆ σὺν μιὰ αὐθόρμητη, ὁμαδικὴ ἀντίδραση ἀνησυχίας γιὰ τὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ μας. Εἶναι κίνημα διαμαρτυρίας «ἐμπρακτικῆς». Καὶ τὸ κίνημα αὐτὸ μᾶς ἀνάγκασε νὰ προσέξουμε τὶς ἀντιφάσεις μιᾶς πορείας «θριαμβευτικῆς». Τί θὰ ἀπομείνῃ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτὴ θὰ τὸ δεῖξῃ τὸ μέλλον.

ΤΑΣΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Ο ΠΙΚΡΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ

“Ὅσοι γνωρίσανε τὸν Δημ. Βουτυρᾶ ἀπὸ κοντά, θυμοῦνται πάντοτε μὲ ἰδιαίτερη συγ-

κίνησι τὸ ταπεινὸ ἐγκάρδιον ὅπιτι του τῆς ὁδοῦ Ἐνδρῶντου στὸ Κουκάκι, ὅπου ὁ διηγηματογράφος περνοῦσε τὰ στερνὰ του χρόνια μετὰ τὴν πικρία τοῦ παραγνωρισμένου, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ πάψη νὰ πιστεύῃ στὴν τελικὴ ἐπιβίωσι τοῦ ἔργου του.

Κι' ἀλήθεια, πόσο τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχε παρερμηνευθῆ, διαβληθῆ, ἀγνοηθῆ ἀπὸ τὴν καθιερωμένη κριτικὴ, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισι τῶν γραμματολόγων τῆς λογοτεχνίας μας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἄρ. Καμπάνη καὶ τοῦ Κ. Δημαρῶ. Εἶναι μάλιστα ἰδιαίτερα τιμητικὸ γιὰ ἓναν ποιητὴ, τὸν Μ. Μαλακάση, τὸ γεγονὸς ὅτι πρῶτος αὐτὸς μαζί μετὰ τὸν Γρ. Ξενόπουλο, μετὰ σπάνια κριτικὴ ὀξύδερκεια, ἐπεσήμανε τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ αἰσθητικούς του στόχους.

Τὸ διήγημα εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν φύσι του, τὸ πιὸ δύσκολο ἴσως εἶδος τῆς πεζογραφίας. Ἐνα διήγημα διαθάζεται σύντομα καὶ συντομώτερα ἀκόμα ξεκινιέται. Γιὰ νὰ ὑπερικήσῃ τὸ φράγμα τοῦ Χρόνου, χρειάζεται νὰ περικλείῃ κάτι τὸ σημαντικώτερο ὡς μήνυμα καὶ νὰ τὸ διακρίνῃ μιὰ χαρακτηριστικὴ ἰδιότητα ὡς πρὸς τὴν δομὴν πού θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὰς ἑκατοντάδες τῶν ἄλλων. Ὁ Βουτυρᾶς τοῦ κατώρθωσε. Ἀθετώντας κάθε ἀποδεκτὸ κανόνα τῆς ὡς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας, ἀντλώντας τὸ ὑλικὸ του ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν λαϊκὴν καὶ τὴν μικροαστικὴν τάξιν πού ἀποκλειστικὰ σχεδὸν τὸν ἐμπνεύσανε καὶ δίδοντας συχνὰ τὴν πρωτοκαθεδρίαν σὲ ὄνειρικές καταστάσεις πού ἦταν ἀπότοκοι τῆς ψυχονευρωτικῆς ἰδιοσυγκρασίας του, ὁ Δ. Βουτυρᾶς πρόσφερε στὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία μερικὰς ἀπὸ τὶς καλύτερες σελίδες τῆς. Σ' ἓνα ἔργο πολυσέλιδο ὅπως τὸ δικό του, ὑπάρχουν ἀσφαλῶς αὐτοεπιαναλήψεις, περιττὰ, ἀνάξια λόγου κείμενα. Ἄλλ' ἐκεῖνο πού λογαριάζεται στὴν περίπτωσι, εἶναι κυρίως τὸ σύνολο τῆς προσφοράς. Καὶ ὡς σύνολο τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν δικάζει ἀπλῶς τὸν δημιουργὸ του, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ ἓνα σταθμὸν ἐπὶ λογοτεχνίας μας. Τὸ μικρομάγαζο, ἢ ταβέρνα, τὸ φτωχόσπιτο, ἔρχονται νὰ μᾶς ὑπομνήσουν ὅτι ὑπάρχει πάντοτε ἀνάμεσά μας ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων πού προσφέρουν, ἀγωνίζονται, μοχθοῦν, χωρὶς νὰ παύουν γι' αὐτὸ καὶ νὰ πλάθουν ὄνειρα καὶ συχνὰ νὰ αἰσιοδοξοῦν καὶ νὰ ἐλπίζουν.

Ὁ Βουτυρᾶς ἦρθε μετὰ τὸ διήγημά του νὰ χαράξῃ μιὰ βαθύτατη τομὴν πού ἐπέτρεψε καὶ στοὺς κατοπινούς νὰ δοῦνε σωστὰ καὶ νὰ ἀντιληφθοῦν τόσο πιὸ ἄμωσο καθῆκον τους εἶναι νὰ μὴν ξεατραπίσουν ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ ρεαλισμοῦ, ἀλλ' ἀντίθετα μάλιστα νὰ τὰ ἀξιοποιήσουν.

Γιὸς ἓνος συμβολαιογράφου πού ἀσχολήθηκε μετὰ ἐπιχειρήσεις καὶ αὐτοκτόνησε γιὰ οικονομικούς λόγους, γεννημένος σ' ἓνα αὐστριακὸ πλοῖο πού ταξίδευε γιὰ τὴν Πόλη, ἀνα-

θρεμμένος στὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ Κυκλαδίτης στὴν καταγωγή καὶ Ἀθηναῖος στὰ ὄριμα χρόνια του, ὁ Βουτυρᾶς ἐξῆσε μιὰν ἔντονη οὐσιαστικὰ ζωὴν πού τοῦ ἐπέτρεψε νὰ δῆ ἀπὸ κοντὰ καταστάσεις καὶ νὰ σταθμίσῃ γεγονότα. Ζώντας ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν πέννα του, ἔκαμε τὸ διήγημα σκοπὸ τῆς ζωῆς του καὶ ἀκόμα καὶ ὅταν ἔγραφε μεγαλύτερα κείμενα, ὁ ὀξύδερκῆς κριτικὸς δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ἐπισημάνῃ καὶ σ' αὐτὰ τὸν διηγηματογράφο.

Ἀκόμα καὶ τὰ φανταστικῆς ὑφῆς κείμενά του, ὅσο καὶ ἂν ὀλοκληρῶνουν τὴν πνευματικὴν φυσιογνωμίαν του, δὲν κατορθώνουν νὰ ἐπισκιάσουν τὸν ρεαλιστὴ συγγραφέα τῶν («Ἀλανάρηδων») καὶ τοῦ («Παπᾶ εἰδωλολάτρη»). Ὁ Βουτυρᾶς, πού συγκινεῖ καὶ πού θὰ ἐπιζήσῃ, εἶναι ὁ συγγραφέας τῶν διηγημάτων ἐκείνων ὅπου ἓνας ὀλόκληρος κόσμος ἔρχεται ἀπὸ τὰ παρασκῆνια καὶ τὸ περιθώριον στὸ προσκῆνιον καὶ στὸ φῶς. Ὑπῆρξε, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ἓνας μελετητὴς του, («ῶτακουστῆς τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ»). Προβάλλοντας τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ὅπως εἶναι, ἀλλὰ καὶ μετὰ κατανόσῃ καὶ συγχρῆν γιὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς μικροκακίες τους, δημιούργησε ἓνα βαθύτατα ἀνθρώπινο ἔργο πού παραμένει, στὸ εἶδος του, ὡς τὶς ἡμέρες μας, ἀξεπέραστο. Τὸ ἔργο αὐτὸ, τριανταπέντε βιβλία καὶ περὶ τὰ διακόσια διηγήματα δημοσιευμένα σὲ διάφορα περιοδικὰ, θὰ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ βρῆ τὸν ἐκδότην του, ἔστω καὶ μετὰ τὴν μορφήν τῆς ἐπιλογῆς. Ὑπάρχουν ἐξ ἄλλου καὶ ἀρκετὲς ἀδημοσίευτες σελίδες του, ἀνάμεσά τους καὶ ἓνα συγκλονιστικὸ ἡμερολόγιον τῶν ἡμερῶν τῆς Κατοχῆς, πού εἶναι καὶ ἠθικῶς ἀπαράδεκτο νὰ παραμένουν ἀνεκδότες. Τὶς ἡμέρες αὐτὲς πού συμπληρῶνεται ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ διηγηματογράφου, εἶναι νομίζομε ἐπιβεβλημένον καθῆκον ἢ ἀνατύπωσιν τῶν ἔργων του, τόσο δυσσεύρετων σήμερον. Ἄν θέλωμε πραγματικὰ νὰ δημιουργήσωμε νεοελληνικὸν πολιτισμὸν ἀντάξιον τοῦ παρελθόντος μας, πρέπει πρωταρχικὰ νὰ τιμοῦμε ἐκείνους πού ὑπῆρξαν οἱ πρωτοπόροι σκαπανεῖς του. Ἐνας ἦταν καὶ ὁ Δημοσθένης Βουτυρᾶς. Ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς πού ἐξῆσε ἀκλόνητος ὡς τὰ στερνὰ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς βιοτικὰς ἀντιζητοῦσες, καὶ πέθανε σχεδὸν παράλυτος, ἀγαπώντας πάντοτε μετὰ τὴν ἴδιαν πίστιν τὸν συνάνθρωπον, ἦταν ἀσφαλῶς ἓνας γνήσιος καλλιτέχνης δημιουργὸς καὶ μαζί μετὰ τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν Ξενόπουλο, τὸν Καρκαβίτσα καὶ μερικὸς ἄλλους, ἓνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῆς διηγηματογραφίας μας. Καὶ ὁ καθολικώτερος. Οἱ ἥρωές του δὲν ἐντοπίζονται στὰ ὄρια μιᾶς περιοχῆς ἢ ἓνος νησιοῦ. Βρίσκονται παντοῦ, κινεῖνται κοντὰ μας. Δὲν εἶναι Σκιαθίτες, Ρουμελιῶτες ἢ Ζακυνθῖνοί. Εἶναι ὁ λαὸς καὶ οἱ μικροαστοὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως χαρακτηριστικὰ τὸ διακήρυττε καὶ ὁ ἴδιος, ὅταν ἔλεγε: «Τὸν λαὸν τὸν ζῶ μέσα μου». Καὶ τὸν «ζοῦσε» σὲ ὅλην τὴν ἔντασιν καὶ ὡς ἀνθρώπος καὶ ὡς συγγραφέας. Μετὰ τὶς

προϋποθέσεις αυτές, πώς θα μπορούσε να μην δικαιωθῆ ἓνα ἔργο;

ΜΑΝΩΛΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗΣ

(«Σημερινά») 11 Σεπτ. 1971.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κ. Λότρη: Κλέφτης τῶν Μουσειῶν (Ἀθήνα, 1971) — Ρέα Κουμίδου Ἐρέλ: Ὁδοιπορίες, 1971.

Ἄν ἓνα ἀπ' τὰ σημαντικά προσόντα ἐνὸς μυθιστορήματος εἶναι νὰ κρατᾷ ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη, ὁ «Κλέφτης τῶν Μουσειῶν» τοῦ κ. Κ. Λότρη (Ἀθήνα 1971) ἔχει αὐτὸ τὸ προσόν σὲ μέγιστο βαθμό. Τὸν διάβασα σχεδὸν ἀπνευστί. Ὅμως δὲν εἶναι μονάχα αὐτὸ ποῦχει ὁ «Κλέφτης τῶν Μουσειῶν». Ἐχει καὶ μιὰ θαυμάσια δομὴ, συναίσθησι τοῦ οὐαιώδους καὶ τοῦ περιττοῦ καὶ ζέρει καλὰ τὴν τεχνικὴ τῆς ἀφηγήσεως, μιᾶς ἀνανεωμένης παραδοσιακῆς ἀφηγήσεως. Πέραν, ἀπ' ἐτέρου, αὐτῶν τῶν τεχνικῶν λεπτομερειῶν καὶ τῆς ἀφηγηματικῆς οἰκονομίας, τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Λότρη ἐπεξεργάζεται μὲ γοπητευτικὸ τρόπο μιὰ πολὺ πρωτότυπη κεντρικὴ ἰδέα ποῦ χωρὶς νὰ χάνη ἀπ' τὰ μάτια τῆς τὸ ρεαλισμὸ μας ἀπτεταί μεταφυσικῶν προβληματισμῶν. Χωρὶς νὰ προσπαθῆ νὰ κάνει ἐπίδειξη γνώσεων καὶ νὰ φιλοσοφήσῃ ἐνοχλητικὰ ὁ συγγραφέας ἀντιπαράτασσει τὸ παρελθὸν μὲ τὸ παρὸν κ' ἐπισημαίνει τίς κακίες καὶ τὰ ἐλαττώματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ποῦ πέρασε ἀπ' τὸ καμίρι τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνα γιὰ ἐπιβίωση κ' ἐνῶ ξεκίνησε τόσο ἀγνὸς ἔφθασε στὸ τέρμα («ἐπιτυχῆς») μὲν κοινωνικῶς μὰ φορτωμένους πάθη.

Δὲν ἔχω δῆ προηγουμένη ἐργασία τοῦ κ. Λότρη καὶ δὲν ξέρω ἂν ὁ «Κλέφτης τῶν Μουσειῶν» εἶναι τὸ πρῶτο του βιβλίον. Ὅμως εἶναι ἐκδηλο πὼς θρῖσκομαστε μπροστὰ σ' ἓνα προικισμένο μυθιστοριογράφο ποῦ εἶναι ἤδη φτασμένος.

Παραμιπιτόντως θάθελα νὰ σημειώσω ὅτι εἶμαι βέβαιος πὼς ἂν ὁ «Κλέφτης τῶν Μουσειῶν» μεταφερθῆ ἀπὸ ἓνα ἀντάξιο του σκηνοθέτη στὸν κινηματογράφο θὰ μπορούσε νὰ χη παγκόσμια ἐπιτυχία.

* * *

Μ' ἐκπληξῆ μου διάβασα τίς κριτικὲς ποῦ γράφθηκαν γιὰ τὰ ποιήματα («Ὁδοιπορίες») τῆς Ρέας Κουμίδου Ἐρέλ. Ὅταν οἱ κρίσεις δὲν εἶναι ἡμιδυσμενεῖς εἶναι τοῦλάχιστο ἐπιφυλακτικὲς. Μ' ἔκαναν νὰ ξαναδιαβάσω τίς «Ὁδοιπορίες». Διερωτόμουνα μήπως ἔκανα λάθος στὴν ἀρχικὴ ἐκτίμησή μου. Κι' ὅμως ὄχι. Βρισκόμουνα μπροστὰ σ' ἓνα ἀξίολογο ταλέντο. Ἦταν μιὰ γνήσια ποίηση ποῦ ξεκινούσε γεμάτη αὐτοπεποίθησι, ποῦ ἦταν προπαντὸς πρωτότυπη. Κι' ὅλοι ξέρουμε πόσο δύσκολο εἶναι νὰ πρωτοτυπῆ κανεὶς σήμερα.

Ἡ Ρέα Κουμίδου Ἐρέλ δὲν κάνει γλυκερὴ ὤραιολογία. Ξέρει ἐξ ἐνοστίκτου ποῦ ἀρχίζει ἡ τέχνη καὶ τὴν πλησιάζει μ' ἓνα δικὸ της τρόπο. Ξέρει τί νὰ πῆ καὶ πὼς νὰ τὸ πῆ. Ξέρει πόση ἀφαίρεσι ἐπιδέχεται ὁ ποιητικὸς λόγος. Ὁ ρεαλισμὸς τῆς — γιὰτὶ ἔχει κάποτε ἓνα ὠμό ρεαλισμὸ — δὲν εἶναι τεχνητὸς καὶ μολοντι θὰ τὸν ἤθελα πιὸ συγκρατημένο τὸν δικαιολογῶ μὲ τὰ εἴκοσι δύο τῆς χρόνια.

Οἱ «Ὁδοιπορίες» δὲν προδίδουν μονάχα τάλεντο μὰ καὶ μιὰ ἰδιαίτερη ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ συγκρότησι. Πρέπει ν' ἀναμένουμε πολλὰ ἀπ' τὴ νεαρὴ ποιήτρια.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Ναδίνας Δημητρίου: Ἀναζητήσεις (Ποιήματα), Ἰωλκός, Ἀθήνα, 1970 — Κ. Βασίλειου: Κλωνάρι (Ποιήματα), Λευκωσία, 1971.

Καὶ ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης, μὰ καὶ τὰ χρονολογικὰ ὀρόσημα ποῦ μᾶς δίνει ἡ Ναδίνα Δημητρίου γιὰ τὴν ποίησή της, δεῖχνουν πὼς, πολὺ σοφά, δὲν βιάστηκε νὰ ἐκδώσῃ τὰ ποιήματά της. Ἡ πρώτη συλλογὴ γιὰ μιὰ δουλειὰ ποῦ ἄρχισε τοῦλάχιστον πρὶν ἀπὸ μιὰ δεκαετία. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς νέους ποιητὲς νομίζουμε πὼς θάπρεπε νὰ μιμοῦνταν τὸ παράδειγμα της. Ἡ ποίησι, ὅπως καὶ κάθε τέχνη, ξεκινᾷ πρῶτα-πρῶτα ἀπ' τὴν ἀγωνιώδη ἀνάγκη τοῦ λογοτέχνη νὰ ἐκφραστῆ. Τούτη ἡ πρώτη ἰκανοποίησι. Καὶ δευτέρα, ἐξ ἴσου σημαντικὴ, ἡ συμμετοχὴ τῶν ἄλλων σ' αὐτὸ ποῦ συγκίνησε τὸν καλλιτέχνη. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς ἐνὸς ζωγράφου, γι' αὐτὸ καὶ οἱ συναυλίες ἐνὸς μουσικοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐκδοσι τῶν βιβλίων. Παρακινημένοι ἴσως ἀπὸ τούτη τὴν δευτέρα ἰκανοποίησι, δὲν διστάζουν πολλοὶ νὰ ἐκδώσουν τοὺς πρώτους στίχους ποῦ χάραξαν, τὴν πρώτη καταγραφὴ τῆς ποιητικῆς τους ἐμπνευσεως. Ποῦ πολλὲς φορὲς μένει χωρὶς συνέχεια.

Αὐτὸ δὲν συνέθε μὲ τὴν Ναδίνα Δημητρίου. Παρ' ὅλο ποῦνα ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ ποῦ ἐκδίδει, δὲν νομίζουμε πὼς θάρθη καιρὸς ποῦ θὰ τὴν ἀπορρίψη ἡ ἴδια σὰν μὴ ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς δουλειᾶς της, ἔστω κι' ἂν αὐτὸ συμβῆ μὲ μερικὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς.

Ἡ συλλογὴ χωρίζεται σὲ πέντε μέρη: Στιγμιότυπα, Μῆνες, Πορτραῖτα, Τῆς Ἀγάπης, Περιπλάνησι. Μᾶς ἔχει συνηθιστὴ ἡ γυναικεῖα ποίησι σ' ἓνα πλούσιο συναισθηματισμὸ ποῦ δὲν καταδικάζουμε βέβαια, ἀφοῦ τὸ συναισθημα εἶναι ἀπ' τὰ πιὸ βασικά χαρακτηριστικὰ τῆς γυναικεῖας ψυχοσυνθέσεως. Ἐκεῖνο ποῦ παρατηροῦμε στὴν ποίησι τῆς Δημητρίου εἶναι τὸ συγκράτημα αὐτοῦ τοῦ συναισθήματος ποῦ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει καὶ ποῦ μόνο νὰ διαφάνεται τὸ ἀφήνει. Μὰ καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς συγκινεῖ περισσότερο.

Ἀκόμα ἡ ποίησι της, γνήσιο δημιούργημα τοῦ καιροῦ μας, προχωρεῖ μὲ πολλὴ ἀφαίρεσι. Ὅχι τόσο ὥστε ἡ ποίησι νὰ κατανατᾷ ἀκατα-

νόητη, όχι τέτοια αφαίρεση που να αφήνει αμφιβολίες για τη γνησιότητά της, αλλά άπωσή της για αφαίρεση που αφήνει πολλά περιθώρια στον αναγνώστη για υποκειμενική έρμηνεια και δικές του ερμηνευτικές προεκτάσεις.

Ο λόγος, άλλοι συμπυκνωμένος, σχεδόν επιγραμματικός, κυρίως στα (στιγμιότυπα), κι' άλλου πιο πλούσιος, είναι πάντα κυριαρχημένος. Δείχνει σαν ή ποιήτρια μετά την πρώτη γραφή να γύρισε και να ξαναδούλεψε και να πέταξε άχρηστα. Ίσως της ξέφυγαν λίγα, ίσως μερικές στιγμές να νιώθουμε πως κάτι έπρεπε να περικοπεί ακόμα, όμως ποιός μπορεί ν' αρνηθεί τις αδύνατες στιγμές και στους πιο μεγάλους ποιητές;

Κι' ένα τελευταίο σημείο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν θα μπορούσε να πη κανείς περισσότερα σε μια διεξοδικότερη κριτική. Η ποιήτρια είναι πλήρης κάτοχος της γλώσσας. Ας μη παραξενέψη ή παρατήρηση. Έλληνικά μιλούμε όλοι, μα πόσο συχνά τα ξεχνάμε και παίρνουμε έτοιμες μερικές καλουπιασμένες φράσεις και τις πετούμε και στον προφορικό και στον γραπτό λόγο. Ακόμα και πολλοί απ' αυτούς που γράφουν θα πρέπει πιο προσεκτικά να σκύψουν πάνω στα αντιπροσωπευτικά κείμενα της γλώσσας μας, να αφομοιώσουν αυτό που θα πάρουν κι' ύστερα να εκφραστούν. Πράγμα που η Ναδία Δημητρίου φαίνεται πως έχει κάνει.

* * *

Κάθε φορά που καταπιάνομαι με την κριτική ενός βιβλίου αναρωτιέμαι για την σκοπιμότητα και τη χρησιμότητά της. Και πάντα καταλήγω στη σκέψη πως πέρα από την αξιολόγηση, την τοποθέτηση, την κριτική ανάλυση για κατατόπιση άλλων, ή κριτική αποτελεί για μένα μια αναπόφευκτη ανάγκη έκφρασης των σκέψεων που η ανάγνωση ενός βιβλίου μου προκαλεί. Κι' είναι πράγματι μερικά έργα που το διάβασμα της τελευταίας τους σελίδας με βρίσκει με την πένα στο χέρι, έτοιμη να καταγράψω, να συγκρατήσω την αισθητική συγκίνηση που το έργο μου προκάλεσε. Τουτό θέβια ανεξάρτητα από την λογοτεχνική αξία του έργου που πολλές φορές χρειάζεται δεύτερη και τρίτη ανάγνωση για να μάς αποκαλυφθεί άκέρια.

Ένα τέτοιο βιβλίο ήταν και τα ποιήματα του Κ. Βασιλείου, ή δεύτερη ποιητική του συλλογή που εκδίδει. Η συγκίνηση είναι άμεση, πηγαία κι' έχουμε την έντυπωση κάποιες στιγμές πως δοκιμάζουμε τα ίδια ακριβώς δυνατά συναισθήματα που ώθησαν τον ποιητή στην έκφρασή τους, αν και όλοι ξέρουμε πόσο τις πιο πολλές φορές τα εξωτερικά σύμβολα που μεταχειριζόμαστε ύστερουν από την ανάγκη που τα δημιουργήσε. Τουτό, ή μετάθεση δηλαδή στο ψυχικό κλίμα του ποιητή, συμβαίνει ευκολότερα στο πρώτο μέρος της συλλογής. Γιατί παρ' όλον που ο χωρισμός γίνεται με μια μόνο άσπρη σελίδα, ή

διάκριση της συλλογής σε δυο μέρη είναι καταφανής. Στο πρώτο τα ποιήματα είναι εύκολα κατανοητά, γεμάτα τρυφεράδα, αγάπη, γλυκύτητα. Είναι τοτό που δικαιώνουν και τον τίτλο της συλλογής (Κλωνάρι), έτσι όπως μάς βοηθούν και οι δυο στίχοι από τον «Κρητικό» του Σολωμού να υποθέσωμε. Κλωνάρι εκεί είναι ή μνηστή του Κρητικού, έδω σίγουρα θα πρέπει να αναφέρεται στη γυναίκα του, κέντρο των περισσότερων ποιημάτων του πρώτου μέρους. Είναι μάλιστα και μερικά ποιήματα που ο ποιητής μιλά με το στόμα της γυναίκας. Νάναι τοτό δηλωτικό της μεγάλης ψυχικής τους ταύτισης;

Το δεύτερο μέρος, πολύ ύψλοτέρου επιπέδου από το πρώτο, χρειάζεται σίγουρα πιο πολλή προσοχή, πιο πολλή μελέτη για να μάς αποκαλύψη την όμορφιά του. Σε δυο στοιχεία του μέρους τούτου σταματήσαμε. Πρώτα πρώτα στη μεταφυσική αγωνία του ποιητή, στην λαχτάρα του να πιστέψη και στην αδυναμία του να το επιτύχη. Δεν είναι ο θρησκευόμενος άνθρωπος. Δεν είναι ο άπιστος. Είναι ο άνθρωπος που αγωνίζεται να πλάση το θεό του. Και το άλλο, ή απογοήτευση, ή πίκρα, από το θάψιμο των εθνικών όνειρων. Έκείνο το τελευταίο ποίημα της συλλογής («Έκφρασις της Κυπριακής σημαίας του 1821») απλά, λιτά, άπεριττα μάς μεταδίδει όλη τη θλίψη του ποιητή διανοημένη με μια λεπτότητα ειρωνείας.

Γενικά μπορούμε να πούμε πως ή ποιητική συλλογή του Κώστα Βασιλείου ξεχωρίζει μέσα στην τελευταία ποιητική παραγωγή του νησιού μας.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Θ. Παπαθανασόπουλου: Συναντήσεις στο χώρο της νεώτερης ποίησης, εκδ. Βάκων, Αθήνα, 1971 — Άγνης Μιχαηλίδου: Το παλιό Βαρώσι, Λευκωσία, 1970.

Θάταν κοινοτοπία να αναφέρω πως ή αγάπη κι' ή έκλεκτική συγγένεια αποτελούν δυο δυνάμεις, που σου επιτρέπουν να πλησιάσης κάποια κείμενα και να δής με περισσότερη διαύγεια βασικά τους στοιχεία, έστω κι' αν αυτά είναι συλληπτά κι' από πρώτη ματιά ή έχουν από πολλούς προσεκτι προηγουμένως. Πρέπει όμως να κάμη την αναφορά αυτή, πολύ ούσιαστική και χαρακτηριστική, κλείοντας το βιβλίο του Θ. Παπαθανασόπουλου «Συναντήσεις στο χώρο της νεώτερης ποίησης μας». Γιατί ο δοκιμιογράφος πλησίασε τους μετρημένους ποιητές (Βαφόπουλος, Θέμελης, Δημάκης, Άθανασούλης, Κότσιρας) με πολλή αγάπη. Χρησιμοποίησε κομψό ύφος με μια έλκυστική θερμότητα κατά την ανάπτυξη των ούσιαστικών σημείων, που χαρακτηρίζουν την ποίηση των νέτων ποιητών. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο διατρέχει τις σελίδες με μια ξεχωριστή γεύση, άποκομίζοντας ταυτόχρονης άποκρυσταλλωμένες και όδηγητικές άπόψεις για την κάθε ποιητική γραφή, συχνότατα τεκμη-

ριωμένες και έρμηνευμένες με βιοθεωρητικά τοιχεία του κάθε ποιητή.

Στὸ Βαφόπουλο ὁ Παπαθανασόπουλος πολὺ ὀρθὰ βλέπει ὅταν κεντρικὸ πυρήνια τῆς ποιήσεώς του τὸ θάνατο καὶ ὅταν βαρὺ περιστατικὸ ποὺ ἐπληξε τὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ, καὶ ὁ βιοθεωρία μὲ τὶς διακυμάνσεις τῆς. Στὸ θέμελη τονίζει τὸν ἐγκεντρισμὸ του καὶ τὴ γυμνότητα, ποὺ σκοπεύει τὴν οὐσία καὶ ὄχι τὴ μαγεία ἀπὸ τοῦς ἤχους μὲ χαρακτηριστικὸ σύμβολο τὸν καθρέφτη. Στὴν ποίηση τοῦ Μηνῆ Δημάκη ξεχωρίζει τὸ μεταφυσικὸ καὶ ἀγχωτικὸ χαρακτῆρα, πρᾶγμα ποὺ πιστοποιεῖ καὶ ἡ κριτικὴ, μὲ φανερὸ διακριτικὸ τὴ μεταμόρφωση τοῦ ἱστορικοῦ χρόνου σὲ ποιητικὸ συναίσθημα. Στὸν Ἄθανασούλη, κεντρικὸ μοτίβο βλέπει τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ προβλήματα του, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ — προσθετῶ ξεκινῶντας ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ διαπλαταίνοντας τα σὲ παγκόσμιο χῶρο. Στὸ Γιωργῆ Κότσιρα ἐκτιμᾷ τὴ συμπλοκὴ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος σὲ μιὰ μεταλλαγὴ του στὸ ἄμεσο παρὸν ἢ καὶ ἀντίστροφα, τονίζοντας τὴν τραγικότητά του.

Πολὺ ὀρθὰ στὸν ἐπίλογό του ὁ Παπαθανασόπουλος καθόρισε τὴν ἐργασία του ὡς περιδιάβαση στὸν ποιητικὸ χῶρο. Ἄλλὰ κράτησε ἕνα σύστημα στὴν περιπέτειά του αὐτὴ εἰσδύοντας (μὲ κυριολεξία τῆς λέξης) στὶς διάφορες κατὰ χρονικὴ ἐμφάνιση ποιητικὲς συλλογές, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση Κότσιρα, ποὺ βλέπω τὴν δικαιολογία. Μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ ὁ ἐπαρκὴς ἀναγνώστης κι' ὅταν δὲν ἔχει προηγούμενες γνωριμίες παρακολοθεῖ τὴν ἐξέλιξη τῆς ποιητικῆς γραφῆς καὶ σχηματίζει ὀλοκληρωμένη ἀντίληψη θεμάτων, στόχων καὶ συμβόλων. Ἡ χρῆσιμοποίηση τῶν ἀπόψεων ἐγκύρων κριτικῶν ὡς μαρτυρία τοῦ δικοῦ του λόγου καθιστοῦν πειστικότερο τὸ κείμενο, παρόλο ποὺ στὴν περίπτωση Δημάκη ὑπῆρξε τοῦτο κάπως ὑπερβολικὸ, χωρὶς ὡστόσο νὰ ζημιῶναι βασικὰ τὸ δοκίμιο.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειῶσω ξεχωριστὰ τὸν πρόλογο κι' ἐπίλογο τοῦ δοκιμιογράφου γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν γενικῶν παρατηρήσεων του πάνω στὴ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ κριτικὴ καὶ νὰ συμφωνήσω ἰδιαίτερα μὲ τὴν ὑπόδειξή του πῶς πρέπει οἱ ἀξίες ποιητικῆς φωνῆς (ὅπως αὐτὲς ποὺ ἐξετάζει) νὰ κοιταχτοῦν ἀπὸ τοὺς εἰδικούς κριτικούς πιδ ἐκτεταμένα, κυρίως γιὰ λόγους δικαιοσύνης. Ὑπάρχει δυστυχῶς μεγάλη ἀνοχὴ γιὰ μετριοτήτες ὥστε συχνὰ νὰ μὴν τονίζονται πρὸς ὠφέλεια τῆς ποιητικῆς κίνησης τὰ πρῶτα ὀνόματα.

* * *

Εἶναι ἀρκετὰ ἐλκυστικὰ τὰ βιβλία ἀναμνήσεων, ὅπου τὸ παρελθὸν μὲσω τῆς μνήμης πιδ παλιῶν ἢ συνηθέτερο μίεσω παλιῶν σελίδων, ξαναζωντανεῦν κάποιες παλιές πολιτείες ἢ ξαναφέρνουν στὸ προσκίνο παλιές ἐποχές ἑνὸς τόπου. Αὐτὴ ἡ ἀναδρομὴ σὲ παλιές ἐποχές, ποὺ τὶς ντύνει ἡ φαντασία μὲ πολὺ ὄνειρο καὶ ἐπιτρέπει προσωπικὲς συμ-

πληρώσεις, διεγείρει τὴ ρωμαντικὴ διάθεση. Τὸ πέρασμα, ἐξάλλου, τοῦ χρόνου μὲ τὴ λύπη, ποὺ δημιουργεῖ ὅταν κάτι τὸ χαμένο καὶ τὸ ἀγύριστο, ἔχει τόσο ρωμαντισμὸ!

Τὸ βιβλίον τῆς Ἀγνῆς Μ. Μιχαηλίδου «Τὸ παλιὸ Βαρώσι» ἀνῆκει στὰ βιβλία τοῦ τύπου αὐτοῦ, ποὺ μὲ μερικὰ περιστατικὰ καὶ μερικὲς περιγραφές, διανθισμένες κατάλληλα μὲ δεῖγματα, κοιτάζει νὰ μᾶς δεῖξει τὸ παρελθὸν τῆς πόλης καὶ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ τ' ὄνειρο καὶ τὸ ρωμαντικὸ αἶσθημα. Τὸ προτέρημα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ συντομία. Ἀσφαλῶς δὲ φιλοδοξεῖ ἡ συγγραφέας του νὰ δώσῃ λογοτέχνημα μὲ ἀξιώσεις ὅποιουδήποτε βαθμοῦ. Κατορθώνει ὅμως μὲ τὸν ἀπλό λόγο νὰ πληροφρησῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐπιδεκτικούς καὶ ἐπαρκεῖς σὲ κάποιες ἀναστυλώσεις ἐποχῶν, προσώπων καὶ κινήσεων. Τὸ Βαρώσι ἔχει μιὰ καταπληκτικὴ πρόοδο καὶ βασικὲς ἀλλαγές, ποὺ ἐπιβάλλει ὁ προσανατολισμὸς τῆς πόλης, ἰδίως πρὸς τὴ βιομηχανία τοῦ τουρισμοῦ. Ξεκίνησε κάποτε σὰ μικρὴ πολίχνη γιὰ νὰ γίνῃ κηπούπολις καὶ τώρα τουριστικὸ κέντρο πρῶτου μεγέθους γιὰ τὴν Κύπρο. Συνεπῶς ὅλα τὰ παλιὰ σαρωθήκανε μὲ τοὺς νέους μεταμορφισμοὺς. Γιατὶ, λοιπόν, νὰ μὴ διασωθοῦν σὲ κάποιες μὲ ἐπιστημονικῆς ὑφῆς σελίδες, μὲ τὴν ἀγάπη καὶ στοργὴ κάποιου τέκνου τῆς πόλης; Πραγματικὰ ἡ συγγραφέας Ἀγνῆ Μιχαηλίδου μὲ τὸ βιβλίον τῆς προσφέρει διάσωση μιᾶς ἐποχῆς τοῦ γενέθλιου τόπου τῆς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΑ' ΤΟΜΟΥ

Μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ συμπληρώθηκαν 11 χρόνια ἐκδοτικῆς ζωῆς τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», τῆς ὁποίας ἡ εὐεργετικὴ ἀκτινοβολία ξεπέρασε τὰ ὅρια τοῦ Ἀκρίτα μας τοῦ Νότου, πέρασε στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο καὶ ἀπλώθηκε πιδ πέρα, παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰ συγχαρητήριά μου: ἐσὺ, οἱ συνεργάτες σου καὶ γενικώτερα ὅλοι οἱ Κύπριοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, γιὰ τὴν πλοῦσια καὶ πολυχρονία, κάτω ἀπὸ ἀντίξοες συνθήκες, προσφορά σας, ποὺ ἀνεβάζει τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τοῦ πολυπάθου νησιοῦ μας σὲ ἀξιοσέβαστο ὕψος.

Ἐμεῖς ἐδῶ, ἰδιαίτερα ὄσοι ζήσαμε στὴν Κύπρο καὶ ὁᾶς γνωρίσαμε, εἴμαστε περήφανοι γιὰ ὁᾶς κι' εὐχόμεστε ὀλόψυχα: «αἰὲν ἀριστεύειν ἐν ὀμονοίᾳ, ἐνότητι καὶ ἐλευθερίᾳ».

Μ' ἐγκάρδιους χαιρετισμοὺς
ΑΠ. ΖΟΡΜΠΑΣ
(τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου
Ρουμελιωτῶν).

Ἀθήνα, 21.10.71.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΡΑΒΕΙΟ
ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸ «βραβεῖο συνολικῆς προσφορᾶς» πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται μὲ ἐξαιρετικὴ σοβαρότητα, γιὰτὶ μὲ αὐτὸ καθιερῶνεται πρόσωπα καὶ συνολικὸ ἔργο. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπάρχουν αὐστηρὰ τηρούμενοι κανονισμοὶ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ποῦ θὰ ἀποφασίζῃ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου αὐτοῦ νάχῃ κύρος καὶ νὰ εἶναι πλατιά ἀντιπροσωπευτικὴ μὲ πρόσωπα κύρους.

Κανόνισμοι: α) νὰ ὑποβάλλονται ὑποψηφιότητες ἢ ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας ἢ ἀπὸ ὀργανισμοὺς κύρους. Τὴν ὑποψηφιότητα πρέπει ὁ ἐνδιαφερόμενος κατόπι ἐγγράφου εἰδοποιήσεως του ἀπὸ τὴν Μορφωτικὴν Ὑπηρεσία νὰ δέχεται ἐγγράφως.

β) Οἱ ὑποψηφιότητες νὰ συνοδεύονται 1) ἀπὸ πλήρη κατάλογο ἔργων τῶν ὑποψηφίων, 2) λεπτομερῆ ἐκθεση δραστηριότητός των καὶ 3) ἀπὸ ἀνθολόγησιν κριτικῆς τῶν ἔργων καὶ δραστηριότητός των μὲ ἀνθολόγιον παραπομπῶν.

γ) Νὰ ὑπάρχουν κριτήρια τὰ ἐξῆς:

- 1) ἡ εὐρύτητα ἔργου (προσφορὲς σὲ διάφορους κλάδους).
- 2) ἡ ἀξία τοῦ πρωτότυπου ἔργου.
- 3) ἡ γενικὴ ὑπόδοχὴ τοῦ ἔργου.
- 4) ἡ εὐρύτητα τῆς δραστηριότητος στὸν πνευματικὸ τομέα.
- 5) συμπληρωματικῶς σὲ περιπτώσεις ἰσοδυναμίας κλπ. ἡ δραστηριότητα καὶ τὸ ἔργο σὲ ἄλλους τομεῖς, ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ τομέα.

Τὰ κριτήρια νὰ δημοσιευτοῦν καὶ νὰ μὴ γίνεται τροποποίηση, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε περιπτώσεων ἀν δὲν ὑπάρχῃ σοβαρὸς λόγος, ἀπόλυτα δικαιολογημένος.

δ) ἡ ἀπόφασις τῆς ἀπονομῆς νὰ δικαιολογῆται μὲ πλήρως τεκμηριωμένο πρακτικὸ καὶ ὄχι μὲ ἀσαφεῖς καὶ τυπικὲς φράσεις.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στὸν «Παρνασσὸν» (ΙΓ' ἀρ. 3, 1971) ὁ Πρ. Σαλμανίδης γράφει γιὰ ἓνα ἀγνωστον κυπριακὸ («Προσκυνητᾶριον») τοῦ δέκατου αἰῶνα. — Στὴν «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη» (ἀρ. 4) δημοσιεύεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Ἀθηνᾶς Ταρσούλη μὲ τίτλο «Κεντήματα καὶ δαντέλλες τῆς οἰκοτεχνίας Κύπρου». Στὸ ἴδιον τεῦχος ὁ Κλ. Μαρμαρινὸς κρίνει τὸ βιβλίον «Πεζὸς Λόγος» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὰ «Ἑλληνικὰ Θέματα» (ἀρ. 186) ὁ Τάκης Δόξας γράφει γιὰ τὸν «Πεζὸ Λόγον» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴν ἐφημερίδα («Ἐθνικὸς Ἀγὼν») (30 Σεπτ. 1971) ὁ Ἀπ. Ζορμπᾶς δημοσιεύει ἄρθρον μὲ τίτλο «Κύπρος καὶ Σεφέ-

ρης». — Στὰ «Κριτικὰ Φύλλα» (ἀρ. 2) ὁ Ἰ. Χατζηφώτης γράφει γιὰ τὸ «Ἡ Κυπριακὴ Ποίησις» τοῦ Ν. Κρανιδιώτη. — Στὰ «Αἰολικὰ Γράμματα» (ἀρ. 4) ὁ Κ. Βαλ. κρίνει τὸν «Πεζὸ Λόγον» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴν «Ἴωλκὸς» (ἀρ. 17) δημοσιεύονται πέντε ποιήματα τοῦ Παύλου Κριναίου. — Στὸ «Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος» (ἀρ. 111) ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα γράφει γιὰ τὴν Αὐτονόμου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἴωνικός Παλμός (Ἀθήνα) ἀρ. 1/2-3/4 — Ἑλληνικὰ Θέματα (Ἀθήνα) ἀρ. 186 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 64 — Ἱατρολογοτεχνικὴ Στέγη (Ἀθήνα) ἀρ. 11 — Νέα Σύνορα (Ἀθήνα) ἀρ. 13 — Παρνασσὸς (Ἀθήνα) τ. ΙΓ' ἀρ. 3 — Κρυστάλλης (Πειραιᾶς) ἀρ. 135 — Στερεὰ Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 32 — Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη (Ἀθήνα) ἀρ. 4 — Κριτικὰ Φύλλα (Ἀθήνα) ἀρ. 1 καὶ 2 — Ἴωλκός (Ἀθήνα) ἀρ. 17 — The Chariteer (Νέα Ὑόρκη) ἀρ. 11/12 — Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Ἰωάννινα) ἀρ. 228/230 — Ἀναπηρικὸν Βῆμα (Λευκωσία) ἀρ. 2 — Κυπριακὴ Ἐκπαίδευσις (Λευκωσία) ΙΑ', ἀρ. 3/4 — Δελτίον τῆς Χειρουργικῆς Ἐταιρείας Κύπρου (Λευκωσία) ἀρ. 27 — Cyprus To-day (Λευκωσία) ΙΧ, ἀρ. 3 — Ὑγεία (Λευκωσία) ἀρ. 7 — Ἱατρικὴ Κύπρος (Λευκωσία) ἀρ. 9 — Παιδαγωγικὴ (Ἀθήνα) ἀρ. 11/12.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ἡλίας Σιμόπουλος: Τὸ τετράδιον τῆς γῆς, Ἀθήνα, 1971.

Παυλίνα Παμπούδη: Σχεδὸν χωρὶς προοπτικὴ δυστυχήματος, Ἰκαρος, Ἀθήνα, 1971.

Κώστας Ν. Τριανταφύλλου: Τοῦ 1821 ἡ ἀπαρχή, Σπιλιδάδα (δυσὸ χρονικὰ), Πάτρα, 1971.

Κώστα Γ. Βαλέτα: Τὸ σινικὸ τεῖχος, Ἀθήνα, 1971.

Γιάννης Καραβίδας: Ἴκνη στὸ μαῦρον καὶ τὸ ἄσπρο, Γιάννινα, 1971.

Στέφανος Μπολέτης: Ποίησις ἢ μία, Ἀθήνα, 1971.

Σωκράτης Βερνάρδου: Μετάληψη, Ἴωλκός, Ἀθήνα, 1971.

Γιάννης Ἀλεξίου: Μνήστρα, Νέα Σκέψη, Ἀθήνα, 1971.

Ἰωσήφ Πενλιᾶδης: Ἐρευνα ἐπὶ τῆς Ἐρασμακῆς προφορᾶς, Ἀθήνα, 1970.

Ἀνδρέας Καραντώνης: Γύρω στὸν Παλαμᾶ, Γκοδόττης, Ἀθήνα, 1971.

Ἰ. Θεοχάρης: Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, Ἰωάννινα, 1971.

Κ. Μελισσαρόπουλος: Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισιναμούρη, Ἀθήνα, 1971.

Σπύρος Γ. Παναγιωτᾶτος: Ἡ ποίησις μὲ ἀριθμούς, Ἀθήνα, 1970.

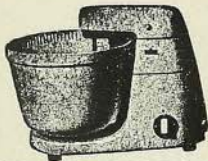
Φρ. Κάφκας: (μετ. Ὀλγα Βότση): Γράμμα στὸν πατέρα, Ἴωλκός, Ἀθήνα, 1971.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς Δεφτά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΕΜΕΣΟΣ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ
ΜΟΡΦΟΥ

BRUNN
«ΟΙΚΙΑΚΑ
MIXERS»

G A L A

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
10 ΤΥΠΩΝ
ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

**Parkinson
Cowan**

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ»
ΙΟΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΓΚΑΖΙΟΥ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

PHONO LA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
25" ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

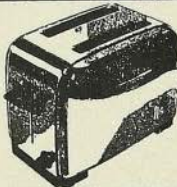
(ΜΕ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟΝ
ΘΑΛΛΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
12.000 ΨΥΓΕΙΩΝ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

G A L A

ΨΥΓΕΙΑ
ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΟΘΗΚΕΣ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !
ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

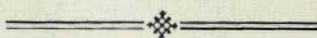
Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

τῆς γηνοκείας χώρας Κύπρου

Τιμή £2,500

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Τιμή £3.=